

Всьо ясно

Автор:

Джонатан Фоєр

Всьо ясно

Джонатан Сафран Фоєр

Двадцятирічний американець Джонатан вирушає до далекої й незнані ним досі України на пошуки жінки, яка врятувала його дідуся-еврея в роки Другої світової війни. Його помічники – не дуже освічений перекладач Алекс з Одеси, дід Алекса, який удає із себе сліпого, і пес-поводир Семмі Дейвіс Младший-Младший. Їхня подорож до Луцька, а відтак до знищеного єврейського містечка Трохимбрід, перетворюється на феєричну непередбачувану пригоду з безліччю кумедних моментів...

Обережно! Ненормативна лексика!

Джонатан Сафран Фоєр

Всьо ясно

© Jonathan Safran Foer, 2002

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

Обережно! Ненормативна лексика!

* * *

Просто й неможливо:

ПРИСВЯЧУЮ СВОЇЙ СІМ'Ї

Увертюра перед початком дуже жосткої подорожі

За паспортом я Олександр Перцов. Але всі другани кличуть мене просто Алекс, бо так тупо легше вимовити моє настояще ім'я. Мама мене називає Льоша-нервіруй-меня, бо я постійно граю їй на нервах. Єслі хочете знати, чому я її так нервірую, то це тому, що постійно десь лажу з друзями й сію направо-наліво денежними знаками та роблю ще багато такого, що може її дразнити. Батя взяв собі за звичку кликати мене Шапка – то через мою песцову ушанку, яку я носив би даже літом. Ну, тепер він уже мене так не називає, бо я його чотко попросив перестати. Така кличка здалася мені якоюсь дуже вже детською, а я привик думати про себе як про крутого і креативного пацана. У мене є купа девок, можете мені вірити, і кожда з них називає мене якимось особенно. Одна каже «Манюня». Це не тому, що я малий, а просто вона дуже про мене піклується. Інша називає мене «Ночь-без-сна». Доганяєте чому? Є ще одна девушка, яка зве мене Дензнаком. Бо я постійно сиплю перед нею асигнаціями. За це вона передо мною всяко пресмикаецца. Ще маю младшого брата, який зве мене просто Алік. Це мене не дуже вставляє, але сам брат класний, і тому все окей – я не запрещаю йому так мене називати. Його самого звати Ігорчик, але батя кличе його Раззявою, бо той всігда у шось улізе. Пару днів тому поставив собі фінгал під глазом – неудачно спікірував біля стіни. Ще вам може бути цікаво, як звати мою собачку-сучку. Її собаче ім'я – Семмі Дейвіс Младший-Младший, бо Семмі Дейвіс Младший – любимий співак мого деда, а це сучка-поводир, і вона не моя, а дедова, бо він прикидається сліпим, а не я, канешно.

Мене произвели на світ 1977 року, як і героя цієї історії. Єслі чесно, то життя моя нормальна. Як я вже казав, викидаю багато приколів сам і з другими, но все це стандартні фішки. Мене вставляють американські фільми. Вставляють негри, особливо Майкл Джексон. Уставляє сипати бабками в центрових ночних клубах Одеси-мами. Мені нравляться машини тіпа «Ламбарджині кунташ» і капучіно. Багато девочек хотіли б мати зі мною плотські дела на різних хороших тусовках, у «Ромашці», «Веселих горках» чи в «Бодігарді». Хочете знати, чому стільки девок за мною сохнуть? Через мою унікальну персону. Я простий і страшно прикольний – а все це забойні речі. Но я знаю кучу людей, які тащатся від спортивних машин і ночних клубів. А тих, хто любить льогкий ненав'язливий флірт (який всігда кончається липкою простиньою), не почитаеш і на всіх пальцях рук і ніг. Багатьох сьодні звати Алексами. Тільки в моєму домі таких іще трое! Тому я з таким запалом підхопив ідею поїхати в Луцьк у ролі переводчика для Джонатана Сафрана Фоера. То була суперова можливість.

Я пречудово закінчив другий рік англійської філології в універі, що дивно, бо мозок мого препода був повний всякого лайна. Мама так пишалася мною, що навіть сказала: «Льоша-не-нервіруй-меня! Я така рада за тебе». Я зразу спитав її, чи не купить вона мені за це настоящі кожані штани, но мама скривилася: «Оці калготки?! Нікагда!» Батя тоже пиндючився. Він зразу: «ШАПКА!» – а я йому: «Не називай мене так», – а він мені: «Алекс, мама так тобою гордицца».

Моя мама – дуже скромна жінка. Дуже-дуже скромна. Вона пріє в маленькому кафе за годину їзди від нашого дому. Подає клієнтам істи й пити. Каже мені: «Я теліпаюся годину автобусом, щоб увесь день робити те, що ненавиджу. Знаеш нашо? Раді тебе, Льоша-не-нервіруй-меня! Колись і ти будеш робити для мене те, що ненавидиш. Це й називається сім'єю». Єдине, що вона ще не докумекала, так це те, що я вже давно роблю для неї багато того, що ненавиджу. Слухаю, як вона до мене говорить. Не нарікаю на свої мінімальні карманні деньги. А я казав, що й близько не нервірую її так, як би мені хотілося? Не-а. Не роблю всього цього, бо ми одна сім'я. Стараюся дотримуватися decencies. Так казати я навчився від героя цієї книжки. Не роблю цього, бо я не big fucking asshole. Це ше одна фраза, яку він мене навчив.

Мій батя мозолиться на туристичну агенцію «Дорогами предків». Її створили для євреїв, таких, як наш герой, що мають палке бажання покинути благословенну країну Америку й відвідати провінційні містечка Польщі й України. Батіна агенція предлагає услуги переводчиків, гідів і шоферів тим євреям, які хочуть відвідати місця, де колись жили їхні предки. Окей, от тільки настоящего єврея до тієї

поездки я взагалі не бачив. Але то була їхня, а не моя проблема, бо я весь час хотів і був дуже навіть не протів побачити хоча би одного з них. Правду кажучи, до тієї поїздки я був упевнений, що у всіх євреїв повна голова лайна. А як інакше про них думати, якщо вони пересилали моєму батьку дуже конкретні суми валюти, щоб приїхати з Америки в Україну? Та потім я зустрів Джонатана Сафрана Фоера і, якщо чесно, у його голові не помітив ніякого лайна. А він справжній єврей.

Ну, а щодо мого братика Раззави (я, до речі, ніколи його так не називаю, тільки Ігорчик), то він просто класний пацан. Я вже бачу, що скоро він стане крутим і креативним чоловіком і в його мозку буде багато ідей. Ми ніколи не говоримо на підвищених тонах, бо він тихоня, але я упевнений, що ми й так із ним добрі друзяки; я не збрешу, коли напишу, що ми просто суперові друзяки. Ігорчика я вчив бути світським чуваком. Наприклад, три дні тому показав йому один журнальчик, щоб він міг оцінити, у яких позах я займався серйозними чоловічими справами.

«Вот шістдесят дев'ять», – сказав я, розкривши перед ним порнографічний журнальчик. Я вказав на картинку двома пальцями, щоб він її не пропустив. «А чому це шістдесят дев'ять?» – запитав він, бо ще з народження був страшно любозитним. «Цю позу придумали в 1969 році. Мій друг Гріша навіть знає друга племінника автора цього винаходу». «А що робили до 1969 року?» «Просто брали в рот і облизували, але не одночасно». Раз я взявся за братика, то скоро він у цій справі стане справжнім експертом.

З цього часу й починається моя історія...

На початку я просто не можу не описати свою привабливу зовнішність, щоб ви її оцінили. Я однозначно високий. Немає такої жінки, яка була б вищою за мене. Усі вищі за мене жінки, яких я знаю, – лізбіянки, і 1969 рік, ясно, відкрив для них широкі горизонти. У мене шикарне волосся з проділом посередині. Це тому, що мама, як я був іще дуже маленький, завжди робила мені проділ збоку, а я, щоб пограти їй на нервах, став чесатися інакше. «Льоша-не-нервіруй-меня! – казала вона тоді. – З такою причоскою ти виглядиш умовно відсталим». Це вона не спеціально, сто відсотків. Мама часто говорить то, чого зовсім не має на увазі. У мене аристократична улібка, і я люблю підколювати людей. Мій торс виглядає мегакрутим, хоча зараз йому трохи не вистачає м'язової активності. Мій батько товстий, і мама теж огрядна. Але це мене не волнує, бо я тільки виглядаю грубим, по факту то всьо м'язи. Ще осталося описати мої очі, і можна починати історію. Очі в мене голубі з блиском. Ну, тепер можна розказувати.

Одного разу баті подзвонили з американського офісу агенції «Дорогами предків». Їм нада був шофер, гід і переводчик для хлопця, який приїде в Луцьк в началі липня. Це була проблема, бо в липні[1 - Усі фактологічні дані подано за оригіналом. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)] Україна готувалася святкувати першу річницю своєї ультрасучасної Конституції, що переповнювало всіх нас патріотичними почуттями, а тому багато хто планував на ці канікули рванути за границю. Через це гідів та інших знайти було неможливо, як і тоді, коли в 1984-му відбувалася Олімпіада. Але батя в мене всіх тримає під каблуком і всігдa получає то, що хоче. «ШАПКА! – сказав він мені по телефону, коли я сидів удома й дивився найкрутіший з усіх документальних фільмів „Зйомки трилера“. – Який це язик ти вчив цього року в універі?» Я відповів: «Не називай мене „ШАПКА“!!!» «Олександр, – сказав він, – яку мову ти вивчав цього року в університеті?» «Англійську», – відповів я. «Успішно?» – запитав він. «Розмовляю вільно», – сказав я, передбачаючи, що він буде гордитися цим і таки купить накидки на крісла із зебрової шкури, про які я так давно мічтав. «Прекрасно, ШАПКА», – сказав він. «Не називай мене так!» – ще раз сказав я. «Прекрасно, Алексе! Прекрасно! Ти мушиш скасувати всі свої плани на перший тиждень липня». «У мене нема ніяких планів», – відповів я. «Уже е», – пояснив він.

Настав час згадати про мого деда, який тоже грубий і навіть товстіший, ніж мої батьки. Окей, розкажу і про нього. У деда золоті зуби й густа рослинність на обличчі – кожного дня із самого ранку він довго розчісує свою пишну шевелюру. Майже п'ятдесят років дед горбатився на різних роботах, найбільше – у колгоспі, а потім став воділюю. Нарешті його найняли в «Дорогами предків», де він начав фігачити ще в 1950-х годах і працював аж донедавна. Зараз він пішов на заслужений одих і живе недалеко на нашій вулиці. Моя бабушка померла два роки тому від раку мозку, і дед після того впав у депресію й парить усім, що він сліпий. Мій батя не вірить, але все одно купив йому Семмі Дейвіса Младшого-Младшого, бо сука-поводир згодиться не тільки сліпому, а й тому, хто страдає від самотності. (Не треба було писати «купив», бо батя не купував її, а просто взяв із притулку для ненужних псів. Це не тільки несправжня сука-поводир, а ще й розумово отстала.) Дед більшу частину дня просиджує в нас удома перед телевізором.

Він часто вчитує мене. «Сашо! – кричить він. – Сашо, не будь таким гниляком! Не будь таким порожнім! Роби що-небудь! Роби що-небудь корисне!» Я ніколи не перечу йому й навіть ніколи спеціально його не нервірую, але я не в'їжджаю, що може зараз стати таким уже корисним? Поки бабушка була жива, він не мав тої страшної привички рипіти на мене чи на Ігорчика. Ми розуміємо, що це він не

навмисно, і вибачаємо йому. Одного разу я з'ясував, що дед іногда плаче перед телевізором. (Ця частина історії про мого деда, Джонатан, залишиться між нами, окей?) Якраз транслювали прогноз погоди, тоість плакав він явно не через якусь депресивну передачу. А я ж вихований і всігда прикидаюся, що нічого не бачу.

Мого деда тоже звати Олександр. Як і мого батю. Ми були первістками в наших сім'ях і гордимся тим не менше, ніж бейсболом, який (усі це знають) придумали в нас, в Україні. Я теж назву свого первістка Олександром. Якщо хочете знати, що буде, якщо в мене народиться дівочка, то я вам об'ясню. Мій перший дівочкою не буде. Мого деда проізвили на світ в Одесі 1918 року. З України він не виїжджав. Найдальше він був у Києві, бо там мій дядько оженився з одною коровою. Коли я ше був пацаном, дед, бувало, повчав мене, що Одеса – саме лучче місто на світі, бо тут дешева водка й дешеві женщины. Він по-всякому прикалувався з моєї бабушки, коли та ше жила, і намекав, як любив других бабів. Але бабушка знала, що то були пусті приколи, і голосно реготала. Він казав: «Ганю, я планірую поженихать вон ту, в розовій шляпці». А вона питала: «І з ким ти планіруеш її поженихать?» А він отвічав: «А з собою». Я в цей час улыбався на задньому сидінні, а вона казала: «Але ти ж не батюшка, щоб женить». А він: «Сьодні ним стану». А вона йому: «Ти сьгодні увірував у Бога?» А він їй: «Сьгодні я вірую в любов». Батя просив ніколи не нагадувати дедові про бабушку. Він говорив так: «Це заганяє його в депресію, ШАПКА». А я йому: «Не називай мене так». Тоді він: «Це заганяє його в депресію, Алексе. І змушує його думати, що він іще більше сліпий. Хай краще все забуде». Тому я ніколи про неї йому не нагадує, бо якщо я нічого не маю протів, то роблю все так, як каже мій батя. Бо він же крутий в кулачному бою.

Подзвонивши мені, батя набрав деда й сказав, що фрахтує його шофером для нашої поїздки. І якщо ви хочете знати, хто буде гідом, то я вам скажу, що гіда не буде вопше. Батя сказав, що ніякого гіда не нада, бо дед наш і так дуже натасканий у краєзнавчому матеріалі за всі роки роботи в «Дорогами предків». Батя називав його експертом. (Коли він це казав, це звучало переконливо. А зараз, Джонатан, як тобі здається на фоні всього, що з нами сталося?)

Коли ми всі трое мужчин на ім'я Алекс зібралися в батіному домі того вечора обговорити тему, яка на нас звалилася, дед сказав: «Я не хочу. Я пішов на відпочинок не для того, щоб витворяти такі гімняні вещи. З мене хватить». «Мені все одно, що ти думаєш», – сказав йому батя. Тоді дед з усієї моцї гримнув рукою по столу й закричав: «Не забувай, хто є хто!» Я подумав, що розмова на цьому й урветься. Але тут батя мене шокірував, сказавши: «Прошу тебе», а далі ше більш

странно: «Тату». Мушу признатися, що я в цей поворот так і не в'їхав. Дед повернувся й сказав: «Останній раз. Більше я того робити не буду».

Ми розробили план, за яким мали подобрати героя нашої повісті у Львові на вокзалі 2 липня о третій годині. Далі, за планом, два дні мали теліпатися кругом Луцька. «Луцьк? – запитав дед. – Ти ж не казав, що то буде Луцьк». «Так, Луцьк!» – відповів батя. Дед погрузився в мислі. «Він шукає, звідки родом його дід, – пояснив батя, – а ще якусь Августину, яка врятувала цього діда на війні. Хочє написати книжку про село свого діда». «Ага, – сказав я, – то він шарить?» «Не-а, – пояснив батя, – соображалка в нього примітивна. Американський офіс інформірував, що він дзвонить кожного дня й ставить стоп'ятсот дебільних питань, тіпа чи найде він тут нормальну їду». «Сосіски в нас точно є», – сказав я. «Та ясно! – підтримав батя. – Так що він не зовсім умний». І тут я повторю, що герой якраз виявився навіть дуже нетупим євреєм. «А де це місто?» – спитав я. «Воно називається Трохимбрід». «Трохимбрід?» – перепитав дед. «Це 50 кілометрів від Луцька, – пояснив батя. – У нього є мапа, і він переконаний, що знає розташування. Усе має бути чин чином».

Батя пішов спати, а ми з дедом іще пару годин дивилися телік. До нас обох усе доходить дуже повільно. (Почті написав, що ми тащимося від цього, але то була б неправда.) Ми дивилися американську програму з рускими субтітрами. Показували китаїця, який шарив у гранатомьотах. Ше ми глянули погоду. Дядя з екрана сказав нам, що завтра погода буде несприятлива, але потім нормалізується. Між мною і дедом тоді запала така тиша, що можна було шашкою рубати. Дед заговорив до мене тільки раз, когда йшла реклама гамбургерів із «Макдональдса»; сказав: «Я не хочу трястися десять годин у якесь зачухане місто, щоб догодити розбещеному євреєві».

Початок світу настає часто

18 березня 1791 року чотириколісний віз Трохима Б., перевернувшись, притис (а може, і не притис) його до дна річки Брід. Першими уламки возотрощі, які підіймалися на поверхню ріки, побачили малі близнючки В.: у вирі крутилися змійки білих стрічок, подерта вельветова рукавичка з розчепіреними пальцями, порожні катушки з-під ниток, пікантне пенсне, ягоди малини та агрусу, шматочки лайна, нижня білизна, черепки розтрощеного балона, кровоточили

червоні літери на резолюції: «Хай буде... хай буде...»

Ханна пхинькала. Кана ступила в холодну воду, піднявши над коліньми зав'язки на холошах бриджів, і загірбала до себе уламки потопленого життя, заходячи дедалі глибше. «Гей, що ви там робите?» – волав збезчещений лихвар Янкель Д., кульгаючи до дівчаток і на бігу перечіпаючись об грудки прибережного болота. Однією рукою він схопив Кану, а другою, як завжди, притримував рахівницю, яку за вироком громади штетля мусив носити на шиї. «Вилазьте з води! Ви поранитесь!»

Чесний торговець свіжою рибою Біцль-Біцль Р. спостерігав за цим гармидером зі свого човна, прив'язаного до одного з його ятерів. «І що там таке? – закричав він, обернувшись до берега. – То ти, Янкелю? Що сталося?»

«То близнючки нашого доброчесного рабина, – гукнув у відповідь Янкель. – Влізли у воду, ще котрась пораниться!»

«Тут впливають такі чудернацькі речі!» – Кана весело сміялася, плюскаючи водою по багатстві, що множилося довкола неї, як на городі. Вона підхоплювала ручки ляльки, і стрілки прадідівського годинника, і спиці парасольки, і ключ у вигляді скелета. Нові й нові предмети з'являлися в коронах із бульбашок, які розтріскувалися, виринаючи на поверхню. Молодша й необачніша з близнючок, загірбаючи воду, за кожним разом вихоплювала щось нове: жовте коліщатко, тьмаве дзеркальце, пелюстки втопленої квітки – незабудки, потрощені зернини чорного перцю, пакетик насіння...

Проте її трохи старша й обачніша сестра Ханна – геть у всьому схожа на неї, крім зрощених на перенісці брів, – дивилася на все те з берега й плакала. Збезчещений лихвар Янкель Д. обійняв її й притулив головою до своїх грудей, примовляючи: «Ну-ну-ну, заспокойся... – а до Біцля-Біцля крикнув: – Греби й привези сюди Доброчесного Рабина. І ще Менашу, того, що лікар, та Ісаака-правника. Швидко!»

З-за дерева вийшов божевільний поміщик Соф'ювка Н., – чие ім'я штетль пізніше вказуватиме на мапах і внесе до Мормонського перепису, – вийшов із затінку дерев. «Я все бачив, – істерично закричав він, – я можу засвідчити. Віз їхав надто швидко, як на таке болото (біда запізнитися на власне весілля, але ще більша біда – запізнитися на весілля твоєї дівчини, яка виходить заміж не за тебе), і

раптом узяв та й перекинувся, а якщо це не зовсім так, то віз не перекинувся сам, а його перекинуто вітром із Києва, чи з Одеси, чи ще звідкись, а коли й це вас не переконує, тоді я вам розкажу, як воно було: клянуся своїм лілейно-білим ім'ям, що то ангел із камінними крилами зійшов із небес і забрав із собою Трохима, бо Трохим був занадто хороший чоловік для цього світу. А хто не такий? Усі ми надто хороші одне для одного».

«Трохим? – перепитав Янкель, дозволяючи Ханні бавитися рахівницею його безчестя. – Чи не той це Трохим, що був шевцем у Луцьку й помер півроку тому від запалення легень?»

«Дивіться!» – загукала хихикаючи Кана й підняла над головою Валета Кунілінгуса з порнографічної колоди карт.

«Ні, – сказав Соф'ювка, – того звали Трохум, через „у“. А цього – через „и“. Трохум помер у Ніч Найдовшої Ночі. Ні, зачекай. Ні. Він помер, бо був митцем».

«І ще!» – Кана пискнула з радості, підносячи вицвілу карту зоряного неба.

«Виліз із води! – гаркнув на неї Янкель набагато гучніше, ніж хотів би гаркнути на дочку Доброчесного Рабина чи на будь-яку іншу дівчинку. – Ти поранишся!»

Кана побігла на берег. Зорі Зодіаку розпливалися в глибокій зеленій воді, а карта поволі опускалася на річкове дно, щоб лягти там вуаллю на конячій морді.

Віконниці штетля розчахнулися назустріч гармидеру (цікавість була єдиною річчю, яку його мешканці поділяли між собою). Пригода ця сталася на малих водоспадах, що правили за межу між двома частинами міста – Єврейським кварталом і трьома Людськими кварталами. Усі так звані священнодійства – навчання релігії, кошерна бойня худоби, переговори тощо – відбувалися в Єврейському кварталі. А щоденна рутинна – світське навчання, суддівство, торги та інше – у Людських кварталах. Розкарячена між кварталами стояла правостійна синагога. (Сам ковчег був установлений точно вздовж лінії поділу між Єврейським і Людським кварталами з тим розрахунком, щоб один із двох згортків Тори лежав у кожній частині.) Фіктивна лінія поділу, проведена крейдою від Радзивілового лісу до річки, час від часу зміщувалася – утім, не більш як на волосину – у той чи в інший бік, як і співвідношення між святістю та світськістю в містечку, за винятком зміни 1764 року, коли під час Погрому битих скринь усе

містечко секуляризувалося. Синагогу в таких випадках розбирали й переносили на нове місце. 1783 року до неї нарешті приробили колеса, і це дало змогу спростити вічну тяганину між єврейськістю та людськістю.

«Як я розумію, тут щось трапилось» – сказав, задихавшись, скромний антиквар Шлойм В., який жив на благодійні пожертви, після невчасної смерті своєї жінки ніяк не міг розпрощатися зі своїми канделябрами, античними бюстами й пісковими годинниками.

«А ти звідки знаєш?» – запитав Янкель.

«Біцль-Біцль викрикнув мені з човна, як плів по Доброчесного Рабина. Дорогою сюди я стукав, куди тільки міг».

«То добре, – сказав Янкель, – треба оголосити по штетлю».

«А ви певні, що він неживий?» – запитав хтось.

«Цілком, – сказав Соф'ювка, – не живіший, ніж був до зустрічі власних батьків. Або й іще гірше, бо тоді він принаймні був краплиною в батьковім члені та пустотою в матириному череві».

«А ти пробував його рятувати?» – запитав Янкель.

«Ні».

«Прикрий ім очі», – кивнув Шлойм на дівчаток. Тоді швидко роздягся, явивши величезне пузо та спину, щедро вкриту густими чорними кучериками, і пірнув у воду. На гребенях здійнятих ним хвиль застрибали віхті пір'я. Перли без намист і зуби без ясен. Закривавлені віхті, «Мерло» та потрощені кришталіки канделябрів. Сміття від возотрощі стало стільки, що він не бачив власних рук: «Де ж він, де?»

«Знайшов? – запитав правник Ісаак М., коли Шлойм нарешті випірнув на поверхню. – Чи відомо, відколи він там?»

«Він був сам чи з дружиною?» – запитала жалібниця Шанда Т., удова покійного філософа Пінчаса Т., котрий у своїй єдиній значній праці «До праху: з людини ти вийшов і до людини вернешся» доводив, що життя й мистецтво бодай теоретично можна поміняти місцями.

Зі свистом пронісся сильний вітер. Ті, хто в темних закутках вивчав темні тексти, піднесли голови. Коханці, що виправлялися та обіцялися, що ручалися й вибачалися, ураз замовкли. Самотній свічкарь Мордехай Ц. поволі занурив руки в чан із теплим блакитним воском.

«О, дружина в нього була», – втрутився Соф'ювка, запхнувши руку глибоко в кишеню штанів. «Я добре її пам'ятаю. Такі пишні цицьки. О Боже, які то були пишні цицьки! Як таке можна забути? Просто розкіш! Я б віддав усе, що маю, щоби знову стати молодим, о так, о так, і припасти губами до таких цицьок. О так!»

«А ти звідки все це знаєш?» – запитав хтось.

«Колись, іще дитиною, я їздив у Рівне, батько мене посилав. І був у домі цього Трохима. Його прізвище не тримається голови, проте пам'ятаю, що його звали Трохимом, через „и“, і що в нього була молода дружина з пишними цицьками, невеличке помешкання, повне прибамбасів, а ще шрам від ока до рота чи то від рота до ока. Так або так».

«А ТИ БАЧИВ ЙОГО ЛИЦЕ, КОЛИ ВІН ЇХАВ ПОВЗ? – зарепетував Доброчесний Рабин, а малі близнючки побігли ховатися під краями його молільного балахона. – ШРАМ БУВ?»

«А далі, ай-яй-яй, я бачив його знову, коли ще молодим крутився у Львові. Трохим тоді постачав персики, а може, сливи у дівочий пансіон. А він не був поштарем? О, звісно, носив любовні листи».

«Живим він бути вже, вочевидь, не може», – запевнив лікар Менаша, розкриваючи свою медичну валізку. Він відірвав кілька чистих бланків свідоцтва про смерть, котрі в нього одразу ж вихопив вітер, щоб розвісити їх на гіллі найближчих дерев. Деякі опадуть із листям у вересні, а інші – разом із деревами кількома поколіннями пізніше.

«Та навіть як він і живий, ми не зможемо визволити його, – проказав Шлойм, обтрушуючись від води на великому камені. – Доки не спливе все, що в ньому є, добратися до воза неможливо».

«УХВАЛИТИ ПОВИННА ГРОМАДА», – вигукнув Доброчесний Рабин, переходячи на ще більш авторитетний тон.

«То як його звати?» – допитувався Менаша, слинячи олівця.

«У нього точно була жінка?» – непокоїлася жалібниця Шанда Т., притискаючи руки до грудей.

«А дівчатка щось бачили?» – раптом запитав золотих справ майстер Аврум Р., котрий сам жодних обручок не носив (хоча Доброчесний Рабин уже й натякав йому на одну дівчину в Лодзі, котра могла б його ошчасливити).

«Дівчатка не бачили нічого, – відповів Соф'ювка. – Я бачив, що вони не бачили нічого».

І тоді обидві близнючки почали плакати.

«Але ми не можемо покладатися тільки на його слово», – зазначив Шлойм, показуючи на Соф'ювку, який і собі не забарився показати на нього пальцем.

«Не чіпайте дівчаток, – попросив Янкель. – Облиште. З них досить і так».

До того часу майже всі триста з лишком мешканців штетля зібралися навколо, щоб обговорити те, про що нічого не знали. Що менше знали, то затятіше сперечалися. Нічого нового в цьому немає.

Місяць тому виникла така сама суперечка про те, що є корисним для дітей, – завершилося все діркою від бублика. А ще два місяці до того затято й кумедно сперечалися про вживання латинського або кириличного шрифтів, а ще перед тим – про польську ідентичність, і ця розмова багатьох довела до сліз, декого – до сміху й породила ще більше запитань. Тим часом попереду вимальовувалися нові приводи для суперечок. Вічне питання всіх часів – від початку (хай коли б він настав) і до кінця. З праху і в прах?

«А МОЖЕ, – сказав Доброчесний Рабин іще голосніше, піднімаючи вище руки, – МИ НЕ ПОВИННІ ВИРІШУВАТИ ЦЮ СПРАВУ. А ЯКЩО МИ НЕ ЗАПОВНИМО СВИДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ? ПОХОВАЄМО ТІЛО, ЯК ГОДИТЬСЯ, СПАЛИМО ВСЕ, ЩО ПРИБ'Є ДО БЕРЕГА, І ХАЙ ЖИТТЯ ТРИВАЄ ДАЛІ ПЕРЕД ЛИЦЕМ ЦІЄЇ СМЕРТІ?»

«Але ж нам потрібна якась ухвала», – здивувалася цукерниця Фройда Й.

«Не потрібна, якщо громада вирішить без ухвали», – виправив Ісаак.

«Може, спробувати повідомити його дружині?» – тихо сказала жалібниця Шанда.

«А може, почати збирати всі ці речі?» – перепитав дантист Еліезар З.

У розпалі суперечки старші заледве почули голос юної Ханни, коли вона висунула голову з-під країв батькового молільного покриву.

«Я щось бачу».

«ЩО? – гукнув батько, утихомирюючи інших. – ЩО ТИ БАЧИШ, ДОЧКО?»

«Отам», – показала вона рукою на шумливу воду.

Посеред білих стрічок і пір'їн, в оточенні свічок і мокрих сірників, пішаків, креветок і шовкових серветок, що колихались у воді, як медузи, лежала дівчинка-немовля, ще окутана слизом і рожева, мов серцевина сливи.

Близнючки зникли під краями батькового балахона, немов привиди. Кінь на дні ріки, сповитий у саван перекинутого у воду нічного неба, назавжди заплющив обважнілі очі. Доісторична мураха в персні Янкеля, що пролежала нерухомо в медвяного кольору бурштині ще від часів, коли Ной прибив першу дошку, сіпнулася й сховала від сорому голову між своїми численними лапками.

Лотерея, рік 1791

Біцль-Біцль Р. зумів підняти воза з дна ріки через кілька днів за допомогою кількох міцних чоловіків із сусідніх Колок, і в його ятери тоді набилося риби більше, ніж будь-коли. Але, розбираючи зітліле шмаття, вони не знайшли жодного натяку на тіло. З того часу впродовж наступних 150 років громада штетля влаштовувала щорічне змагання, під час якого охочі могли пошукати Трохима, хоча нагороду за таку знахідку було відмінено ще 1793 року, – після того, як Менаша повідомив, що будь-яке тіло через два роки у воді починає розпадатися, а тому пошуки не лише стануть безплідними, а й можуть обернутися новими небезпечними знахідками чи, ще гірше, надто багато учасників стане вимагати нагороди за знайдене, – тож змагання стало чимось на зразок невеличкого фестивалю, на якому темпераментні пекарі з родини П. частували охочих неабиякими тістечками, а дівчатка одягалися, як малі близнючки в той доленосний день: у вовняні шнуровані бриджі та полотняні блузки з блакитними комірцями, схожими на метеликів. Із найдалших куточків приходили чоловіки, аби пірнати за повними землі мішечками, що їх Королева Плаву кидатиме в Бід, – лише в одному було золото.

Дехто вірив, що Трохима вже ніколи не знайдуть: мовляв, вода за стільки часу нанесла достатньо мулу й надійно поховала його тіло. Такі розставляли наїдки на каменях обабіч берегів і поминали Трохима, примовляючи щось на кшталт:

«О, бідний Трохим, його не знав я добре, а знати б міг»

або

«Сумую за тобою, Трохиме. Тебе не знав, та сум із дум не йде»

або

«Спочинь, спочинь, Трохиме, з миром. І бережи наш млин».

Дехто вірив, що віз не притис Трохима і його винесло в море разом з усіма таємницями його життя, як пляшку з любовним посланням, котру молода пара романтиків, прогулюючись замріяно берегом, може знайти одного ранку. Можливо, Трохима чи бодай якусь його частину викине хвилями десь на узбережжі Чорного моря чи в самому Ріо, а може, навіть донесе до острова Елліс.

Його могла б узяти в прийоми якась смутна вдовиця: поставить йому найвигідніший стілець; щоранку подаватиме свіжу білизну; голитиме обличчя, доки на ньому зовсім не перестане рости волосся; щоночі вестиме до ліжка й шепотітиме всілякі милі нісенітниці в те, що залишилося від його вух; сміятиметься разом із ним, попиваючи вранці каву; плакатиме з ним, читаючи сентиментальні історії; м'яко натякатиме йому на своє бажання мати дітей; нудьгуватиме з ним, захворівши; відпише йому все в заповіті й думатиме про нього, коли помиратиме, знаючи, що він лише вигадка, а тому повірить у нього ще більше.

Дехто твердив, що ніякого тіла взагалі не було. Мовляв, Трохим просто хотів, щоб усі довкола вважали його мертвим, – ото комік. Напакував на віз усе майно, приїхав на околицю безіменного штетля, – котрий за якийсь час стане відомим у всій Східній Польщі своїм щорічним фестивалем на честь Дня Трохима і нестиме своє ім'я, як немовля-сирітка (лише на мапах і в Мормонському переписі штетль фігурував як Соф'ювка / Софіївка), – поплескав востаннє свого коня по крупу й спрямував його з возом на урвище над рікою. Можливо, він утікав від боргів? Хотів позбутися невивідного шлюбу? А може, його спіймали на брехні? Чи впливала ця смерть зі способу його життя?

Звісно, дехто наголошував на божевіллі поміщика Соф'ювки, згадуючи, як він сидів голим у фонтані на розпростертій русалці, гладячи її лускатий тухес, гладив і свою найкращу половину, так ніби не припускався при цьому жодної помилки, ніби це норма завжди й усюди. Як його колись знайшли на моріжку перед домом Доброчесного Рабина, обплутаного білими нитками, а він при цьому казав, що зав'язав нитку довкола вказівного пальця, щоб не забути чогось надзвичайно важливого, проте боявся, що забуде, де в нього вказівний палець, тому обв'язав нитками свій пуцьок, а далі натягнув іще одну від талії до шиї, бо переживав, що й про те забуде, а щоб не забути про цю нитку, протягнув іншу від вуха до зуба й далі – до мошонки й до п'яти; так він користав зі свого тіла, аби пам'ятати про своє тіло, але нарешті міг згадати хіба про нитку. І словам отакого чоловіка ми повинні вірити?

А немовля? Моя пра-пра-пра-пра-прабабця? З нею було ще складніше, бо легко пояснити, як можна загубити в річці життя, але як воно може з неї постати? Гаррі В., котрого вважали в громаді майстром логіки та штатним збоченцем, – який уже багато років настільки безуспішно, наскільки навіть неможливо собі уявити, працював над невеликою роботою «Сила піднебесна», де, як він стверджував, містився найпереконливіший доказ того, що Господь

неперебірливо любить навіть неперебірливого коханця, – розпочав довжелезну полеміку з приводу присутності на злощасному возі іншого: там мала бути ще й Трохимова дружина. Напевне, вибудовував здогади Гаррі, її води відійшли саме тоді, коли вони жували перчені яйця в лузі між селами, і тоді, можливо, Трохим погнав воза на небезпечній швидкості, бажаючи довести дружину до лікаря раніше, ніж дитина вискочить на світ, немов рибина з чіпких рук хлопця. А коли хвилі пологового болю накопилися на жінку, можливо, він поклав свою мозолясту руку на її м'яке обличчя, можливо, відірвав на мить свої очі від тряскої дороги й ненавмисне спрямував воза просто в річку. Напевне, віз перевернувся, придушивши тіла своєю вагою, і тоді, десь між останнім подихом матері й останньою спробою батька визволитися, немовля таки народилося. Можливо. Але навіть Гаррі не міг пояснити, де ж тоді поділася пуповина.

Ардиштські Віспи – клан ремісників-курців із Рівного, які палили стільки, що палили, навіть коли не палили, а тому були приречені за рішенням громади довіку бути покрівельниками та сажотрусами – вірили, що моя пра-пра-пра-прабабуся – то насправді сам перероджений Трохим. Коли настав час великого суду і його розм'якле тіло поклали перед Охоронцем славних і непідступних Воріт, щось пішло не так. Він, певне, лишив на землі якісь незакінчені справи. Тому його душа ще не готова була перейти межу того світу, і їй дали шанс виправити те, що попсувало попереднє покоління. Усе це, звісно, видається безглуздом. Але чи буває щось більш правдоподібне?

Доброчесний Рабин, котрого більше хвилювало майбутнє дівчинки, ніж її минуле, не зробив жодних спроб пояснити походження немовляти ні для громади, ні на сторінках «Книги предків»; він забрав малу на час, поки не вирішиться її доля. Рабин заніс її до правостійної синагоги – тому що навіть дитина, клявся він, не ступить і ногою за поріг синагоги приземленої (що б не трапилося того дня) – і владнав їй тимчасове кубельце в ковчезі зі згортком Тори, поки чоловіки в довгих чорних клобуках на повні груди голосили молитву. «СВЯТ, СВЯТ, СВЯТ ГОСПОДЬ НА НЕБЕСАХ! ПОВНЕ НЕБО І ЗЕМЛЯ СЛАВИ ТВОЄЇ!»

Вірні правостійної синагоги вигукували ці молитви вже дві сотні літ, з того часу, як Преподобний Рабин прозрів, що ми насправді постійно потопемо, а наші голосіння – не що інше, як крик про допомогу з безодні духовних вод. «І ЯКЩО НАШЕ СТАНОВИЩЕ Є НАСТІЛЬКИ БЕЗНАДІЙНИМ, – казав він (завжди починаючи речення з „і“, так ніби те, що він говорив, було продовженням якоїсь його внутрішньої думки), – ТО ХІБА НАМ НЕ ВАРТО ВІДПОВІДНО ПОВОДИТИСЯ? КРИЧАТИ, ЯК КРИЧАТЬ ЛЮДИ В РОЗПАЧІ?» Тому вони голосили так уже понад дві

сотні років.

Вони голосили й тепер, не даючи дитині й хвилини перепочинку, підвішені за пояс до стелі, однією рукою притримуючи шнур, а другою – молитовну книгу, а вершечки їхніх чорних капелюхів обтирали склепіння синагоги. «І ЯКЩО МИ НАМАГАТИМЕМОСЯ БУТИ БЛИЖЧИМИ ДО БОГА, – провадив своє одкровення Преподобний Рабин, – ЧИ НЕ ПОВИННІ МИ ПОВОДИТИСЯ НАЛЕЖНИМ ЧИНОМ? ЧИ НЕ ПОВИННІ МИ НАБЛИЖАТИСЯ ДО НЬОГО?» Усе це, звісно, мало глибокий сенс. Діялося це напередодні Йома Кіппура, найсвятішого зі свят, саме тоді під дверима синагоги пролетіла муха й узялася докучати похнюпленим молільникам. Вона літала від обличчя до обличчя, дзижчала, сідаючи на довгі носи, залітаючи у волохаті вуха. «І ЯКЩО ВСЕ ЦЕ ВЕЛИКЕ ВИПРОБУВАННЯ, – прозрівав далі Преподобний Рабин, намагаючись заволодіти увагою своєї пастви, – ЧИ НЕ ПОВИННІ МИ ВИТРИМАТИ ЙОГО? КАЖУ ВАМ: ПОКЛОНІТЬСЯ ПЕРЕД НАЙБІЛЬШОЮ З КНИГ!»

Якою ж набридливою була та муха, куди вона тільки не залітала. «І ЯК БОГ НАКАЗАВ АВРААМУ ПІДНЯТИ НА ІСААКА НІЖ, ТО ХІБА Ж ВІН ЗАБОРОНИВ НАМ ЧУХАТИ ЗАДКИ?! А РАЗ ТАК, ТО Ж НУМО, БРАТІЄ, ЩОСИЛИ, ЛІВОЮ РУКОЮ!» Половина вірних вчинила так, як заповів Преподобний Рабин, і відпустила шнур, а не Велику Книгу. Це були предки вірних правостійної синагоги, які впродовж двох сотень років ходили, навмисно накульгуючи, щоб не забувати – і, що важливіше, нагадувати іншим – про свою реакцію на випробування: що Святе Слово прибуде вовіки. («ПЕРЕПРОШУЮ, РАБИНЕ, А ПРО ЯКЕ САМЕ СЛОВО ЙДЕТЬСЯ?» Після такого запитання Преподобний Рабин огрів послухника скіпетром Тори: «І ЯК МОЖНА НЕ ЗНАТИ!..») Деякі правостійні взагалі відмовлялися ходити, що свідчило про ще драматичніше падіння. Що, звісно, означало, що вони й до синагоги не могли завітати. «МИ МОЛИМОСЯ БЕЗ МОЛИТВИ, – казали вони. – МИ ДОТРИМУЄМОСЯ ЗАКОНУ, ПЕРЕСТУПАЮЧИ ЙОГО».

Ті, хто впустив молитовну книгу, щоб не впасти, стали прародичами пастви приземленої синагоги – так її називали правостійні. Вони стріпували торочками, нашитими на рукави їхніх балахонів, щоб не забувати – і, що важливіше, нагадувати іншим – про свою реакцію на випробування: що шнури ти завжди носиш із собою й що дух Святого Слова прибуде вовіки. («Перепрошую, хтось усе-таки пояснить мені, що означає вся ця історія зі Святим Словом?» Але й інші вірні лише знизували плечима й відверталися, аби продовжити суперечку про те, як найкращим чином розділити тринадцять книшів серед сорока трьох осіб.) У приземлених змінилися тільки обряди: замість підвішування з'явилися подушки,

замість гебрейських молитовних книг – простіші тексти ідишем, а місце рабинів заступила група, яка правила молитвою, а також обговоренням, після яких (зазвичай упродовж яких) прихожани іли, пили та пліткували. Правостійні згори й згорда поглядали на приземлених, котрі, здавалося, по жертвували всіма правилами Єврейського закону задля того, що вони називали великим та невідворотним примиренням релігії й життя. Правостійні називали приземлених образливими словами й пророчили їм вічну муку на тому світі за надто велику любов до комфорту. Натомість приземлені мали це там, де молочник Шмуль С. свої вічні шмарклі – у носі. Окрім тих рідкісних okazій, коли обидва конклави вірних намагалися пересунути синагогу туди або сюди, бажаючи зробити штетль більш святим чи більш світським, і правостійні, і приземлені навчилися ігнорувати одне одного.

Упродовж шести днів увесь штетль – правостійні та приземлені впереміш – стояв при вході до синагоги, намагаючись хоча б одним оком поглянути на мою далеку прабабцю. Багато хто йшов і знову повертався. Чоловікам дозволялося обдивитися дитя зблизька, торкнути його, звернутися до нього й навіть потримати на руках. Жінок усередину правостійної синагоги, звісно ж, не допускали, оскільки, як уже давно просвітив свій народ Доброчесний Рабин, «І ЯК МИ МОЖЕМО СПОДІВАТИСЯ СПРЯМУВАТИ СВОЇ СЕРЦЯ ТА ПОМИСЛИ ДО БОГА, ЯКЩО ДЕЯКІ ЧЛЕНИ НАШІ ВІДВЕРТАЮТЬ НАС НА НЕЧИСТІ ДУМКИ ПРО САМІ ЗНАЄТЕ ЩО?»

Якогось компромісу вдалося досягнути 1763 року, коли жінкам дозволили молитися у вогкій і тісній комірчині під спеціально постеленою скляною підлогою синагоги. Утім, минуло зовсім небагато часу, а підвішені до стелі молільники вже відвертали очі від Великої Книги на хор розкольників унизу. Чорні штани молільників зненацька робилися затісними, поважні мужі сильніше розкачувалися на своїх шнурах, зіштовхувалися в повітрі, а деякі члени видавалися у фантазіях про самі знаєте що, аж зайві слова виникали у найсвятішій із молитов: «СВЯТ, СВЯТ, СВЯТ, СПЛЯТЬ ГОСПОДЬ НА НЕБЕСАХ! ПОВНЕ НЕБО І ЗЕМЛЯ СЛАВИ ТВОЄЇ».

Преподобний Рабин приурочив цій темі, що дезорганізовувала паству, одну зі своїх післяобідніх проповідей. «І МИ ПОВИННІ ПОСТІЙНО ПАМ'ЯТАТИ ОДНУ З НАЙДИВОВИЖНІШИХ БІБЛІЙНИХ ПРИТЧ ПРО ДОВЕРШЕННЯ РАЮ І ПЕКЛА. ЯК МИ ВСІ ЗНАЄМО АБО МАЛИ Б ЗНАТИ, НА ДРУГИЙ ДЕНЬ СВОЄЇ ПРАЦІ ГОСПОДЬ СТВОРИВ ПРОТИЛЕЖНІ БОКИ ВСЕСВІТУ – РАЙ І ПЕКЛО, КУДИ ВСІ МИ І ВСІ ПРИЗЕМЛЕНІ – ТІ ВЖЕ МОЖУТЬ ГОТУВАТИСЯ СПУСТИТИ СІМ ПОТІВ – ПОТРАПИМО

КОЖЕН НА СВОЄ МІСЦЕ. АЛЕ Ж МИ НЕ ПОВИННІ ЗАБУВАТИ, ЩО НА ТРЕТІЙ ДЕНЬ ГОСПОДЬ БОГ ПОБАЧИВ, ЩО І РАЙ, І ПЕКЛО СТАЛИ НЕ ЗОВСІМ ТАКІ, ПРО ЯКІ ВІН МОЛИВСЯ. ОТОЖ, ЯК УКАЗУЮТЬ НАМ МЕНШ ВАЖЛИВІ Й БІЛЬШ РІДКІСНІ ТЕКСТИ, ВІН, ОТЕЦЬ ОТЦЯ ОТЦІВ, ВИРІШИВ ПІДНЯТИ ЗАВІСУ МІЖ ОБОМА ПОТОЙБІЧНИМИ СТОРОНАМИ, ЩОБ УСІ БЛАГОСЛОВЕННІ ТА ПРОКЛЯТІ МОГЛИ БАЧИТИ ОДНІ ОДНИХ. ВІН СПОДІВАВСЯ, ЩО БЛАГОСЛОВЕННІ ВОЗРАДУЮТЬСЯ, СПОГЛЯДАЮЧИ МУКИ ПРОКЛЯТИХ, І ЩО ЇХНЯ РАДІСТЬ ЗРОСТЕ, БО СТАНУТЬ ВОНИ СВІДКАМИ СМУТКУ. А ПРОКЛЯТІ МАЛИ ПОБАЧИТИ БЛАГОСЛОВЕННИХ, ЯК ВОНИ СПОЖИВАЮТЬ ЛОБСТЕРІВ ЗІ СПАГЕТІ, ЯК ДОПАДАЮТЬСЯ ДО ТУХЕСІВ ПЛОДОВИТИХ ГУРІЙ, І ВІД ЦЬОГО СПОГЛЯДАННЯ В ПЕКЛІ МАЛО СТАТИ ЩЕ ГІРШЕ. І ПОБАЧИВ БОГ, ЩО ТАК КРАЩЕ. ОДНАЧЕ ПРИВАБЛИВІСТЬ ВІКНА В ІНШИЙ СВІТ СТАВАЛА ЩОРАЗ БІЛЬШОЮ. І ЗАМІСТЬ ТОГО ЩОБ НАСОЛОДЖУВАТИСЯ ПРИНАДАМИ РАЮ, БЛАГОСЛОВЕННІ ДЕДАЛІ БІЛЬШЕ ЗАДИВЛЯЛИСЯ НА МУКИ ПЕКЛА. А ПРОКЛЯТІ ЗАМІСТЬ СТРАЖДАТИ ТІШИЛИСЯ ВИДИВОМ ДАЛЕКОГО РАЮ. УРЕШТІ ОБИДВА СВІТИ ЗРІВНОВАЖИЛИСЯ: ОДНІ ДИВИЛИСЯ НА ІНШИХ, ДИВИЛИСЯ НА САМИХ СЕБЕ. ТОДІ ВІКНО ПЕРЕТВОРИЛОСЯ НА ДЗЕРКАЛО, ВІД ЯКОГО НІ БЛАГОСЛОВЕННІ, НІ ПРОКЛЯТІ НЕ МОГЛИ Й НЕ ХОТІЛИ ВІДХОДИТИ. І ТОДІ БОГ ЗНОВУ ОПУСТИВ ЗАВІСУ МІЖ СВІТАМИ, ТОМУ МИ ТАК САМО МУСИМО ЗАЧИНИТИ ВІКНО, ЯКЕ СПОКУШАЄ НАС, ОПУСТИТИ ЗАВІСУ МІЖ СВІТАМИ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК».

Підвал було залито намулом із Броду, а в задній стіні синагоги вирізали невелику діру завбільшки з яйце, крізь яку жінки по одній за раз могли бачити хіба один із ковчегів і ноги розгойданих молільників, причому деякі з них – це мало більше ображати – були заляпані лайном.

Саме через цю дірку жінки громади по черзі озирали мою пра-пра-пра-пра-прабабусю. Оскільки дитя мало досконало дорослі риси, між них ширилася думка, що воно знак від самого диявола. Утім, більш вірогідно, що їх злостила сама діра. З такої відстані, упершись руками об стіну, заглядаючи крізь відсутнє яйце, вони не могли вдовольнити жоден зі своїх материнських інстинктів. Не могли навіть бачити дитину цілком, мусили складати подумки колаж із побачених усіма деталей: ось пальчики збираються в долоньку, а вона виростає із зап'ястя, а те кріпиться до руки, а та вставлена в плече... Так вони вчилися ненавидіти її невпізнанність і недоторканність, її мозаїчний образ.

Сьомого дня Доброчесний Рабин заплатив Шимонові Т. чотири чвертки курчати та пригорщу блакитних мармурових крем'яшків завбільшки з котяче око за оголошення в його щотижневій газеті: з невідомих нікому причин у штетлі з'явилося дитя, дівчинка досить красива, добре поводитьсь й зовсім не

смердить, і він, Рабин, вирішив задля добра цієї дитини віддати її якомусь добропорядному мешканцеві штетля, котрий готовий назвати її дочкою.

Наступного ранку він побачив п'ятдесят дві записки, що тріпотіли перед дверима правостійної синагоги, неначе павичів хвіст.

Від майстра мідних дрібничок Пешеля С., котрий щойно два місяці, як утратив жінку під час Погрому битих скринь: «Якщо не заради дівчинки, то заради мене самого. Я цілком благовірна людина, і є речі, на які я заслуговую».

Від самотнього свічкаря Мордохая Ц., руки котрого були вкриті тонкими рукавицями з воску, який годі було відмити: «Я такий самотній цілий день у своїй майстерні. Свічкарів після мене не залишиться. Задумайтеся над цим».

Від безробітного приземленого Люмпля В., котрий не визнавав Пасхальної Ночі не тому, що вона була релігійним святом, а тому, що не розумів, чим ця ніч відрізнялася від інших: «Я не найкраща людина з-поміж тих, що коли-небудь жили, але я буду добрим батьком, і ви це знаєте».

Від смертельно хворого філософа Пінчаса Т., котрого на млині вдарила в голову балка: «Киньте її назад у воду й дозвольте бути зі мною».

Доброчесний Рабин знав усе, що стосувалося складних, дуже складних і дуже-дуже складних справ єврейської віри, і міг пояснити найбільш заплутані релігійні суперечності, тлумачачи найнезрозуміліші, важкі для розшифрування тексти, але про саме життя знав він не так уже й багато; з цієї причини, а також тому, що поява дитини не мала жодного текстуального пояснення й ні в кого було запитати поради (бо як питати порад тому, хто сам уособлює всі поради?), а насамперед тому, що дитя належало до сфери життя й саме було життям, Рабин опинився у вельми скрутному становищі. «ВОНИ ВСІ ДОСТОЙНІ ЛЮДИ, – думав він. – СТАТКИ У ВСІХ ТРОХИ НИЖЧІ ЗА СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ, НЕХАЙ ТАК, АЛЕ ВСІ МАЮТЬ ЧУЙНЕ СЕРЦЕ. ХТО Ж ІЗ НИХ ЗАСЛУГОВУЄ НА ТАКУ НАГОРОДУ НАЙБІЛЬШЕ?»

«НАЙКРАЩЕ РІШЕННЯ – ЦЕ ВІДСУТНІСТЬ БУДЬ-ЯКОГО РІШЕННЯ», – вирішив нарешті Рабин і висипав усі листи в кубельце до моєї пра-пра-пра-пра-прабабусі, постановивши віддати її – а в певному сенсі й мене – тому, до чієї писанини вона потягнеться найперше. Але вона не тягнулася до жодного. Узагалі не звертала

на них уваги. Упродовж двох днів вона навіть не поворухнулася, не кричала й навіть не відкривала ротика, щоб поісти. Чоловіки в чорних капелюхах продовжували голосити молитви («СВЯТ, СВЯТ, СВЯТ...»), гойдаючись на своїх шнурах над залитими Бродом підвалами синагоги, тримаючись міцніше за Велику Книгу, ніж за шнури, думаючи, що хтось дослухається до їхніх вигуків, аж доки нарешті посередині ранньої вечірньої служби добрий торговець свіжою рибою Біцль-Біцль Р. не витерпів і не прорік те, що в усіх давно крутилося на язиці: «ЗАПАХ СТАЄ НЕСТЕРПНИМ! ЯК МОЖУ Я НАБЛИЖАТИСЯ ДО ГОСПОДА, ЯКЩО ПОЧУВАЮСЯ ТАК БЛИЗЬКО ДО КЛОЗЕТУ?!»

Доброчесний Рабин не міг не погодитися й перервав службу. Він опустився на скляну підлогу й відчинив ковчег. Кімната одразу ж сповнилася всепроникним, неохопним, нелюдським, непростим смородом нечуваної байдужості. Він лився з ковчега, стелився синагогою, заповнив кожну вулицю, кожен закапелок штетля, пробрався під кожну подушку в кожній спальні – забився в ніздрі тих, котрі спали, і встиг зіпсувати їм сни, перш ніж вихлюпнутися з черговим храпом, і врешті влився в Брід.

Немовля, як і раніше, тихесенько собі лежало без жодного руху. Доброчесний Рабин поставив ковчег на землю, узяв перший-ліпший наскрізь промоклий папірець і проголосив: «ДИТИНА ОБРАЛА СОБІ ЗА БАТЬКА ЯНКЕЛЯ!»

Схоже, ми потрапили в добрі руки.

20 липня 1997 р.

Дорогий Джонатан!

Палко жадаю, щоб етот лист удався мені добре. Як ти вже поняв, я не е суперзнатоком англійського язика. Українською всі мої мислі виглядають ше нічо так, но моя друга мова не настолько совершенна. Я рішив упортребляти ті слова, яких ти мене вчив, експлуатіруючи подарений тобою словник, як ти й радив робити, коли мої слова будуть слішком утончьонними чи неумесними. Єслі ж тебе не удовлетворяе моя работа, то я очень настаюю мені її возвратити. Буду зо всех сил працювати над нею, пока вона тобі не понравиться.

Додаю до конверта речі, про які ти просив, в частині відкритки з Луцька, список фамілій на надмогильних плитах вояків війни в шести селах і фотографії, які ти дав мені на всякий «пожарний». Всього-таки краще, ніж нічого, правда? Я був дійсно сам не свій із-за твоїх пригод в поїзді. Знаю, яким важливим був для тебе й для нас обох той ящик і що його інгредієнти нічим не можна замінити. Кража – речка неприємна, але вона постійно відбувається з тими, хто повертається поїздом з України. Оскільки ти не маєш інформації, хто з прикордонників викрав ящик, то складно буде його знайти, напевно, то вже фінал і він пропав назавжди. Але, будь ласка, не дай цьому випадку зіпсувати тобі враження про всю Україну, яка, напевно, повна жахливих радянських пережитків.

Іменно в цьому місці хочу подякувати тобі за те, що ти був таким терпеливим і навіть стоїчним разом мною в час нашої поїздки. Ти, напевно, розраховував мати більш розвиненого перекладача, але думаю, що я все зробив на тверду трійку. Я дуже винен у тому, що ми не знайшли Августини, але ти ж сам знаєш, яка це була неможлива ціль. Якщо б у нас було більше часу, ми б обов'язково її заарештували. Ми б обшукали всі шість сіл і опитали б усіх їх жителів. Під кожний камінь заглянули б. Але ми вже багато про це говорили.

Дякую тобі за репродукцію фотографії Августини із її сім'єю. Я постійно думав про те, що ти казав про свою любов до неї. Щиро кажучи, я не все зрозумів, коли ти писав про це тут. Хоча тепер цілком собі все уявляю. Я аналізував фотокартку два рази – вранці, а потім перед тим, як заснути, – і кожного разу помічав щось нове, наприклад, як від її волосся падає тінь, а губи піднімаються в куточках.

Я дуже здивований твоїм спокоєм після прочитання моєї першої частини. Тобі важко буде сказати, що я вніс усі виправки, на які ти вказав. Звісно, що в останньому рядку назвав тебе дуже розбещеним євреєм. Я це поміняв і тепер там написано: «Я не хочу трястися десять годин у якійсь задушливій місцевості, щоб догодити розпустилому євреєві». Я трохи-трохи розтягнув першу частину про себе, підкреслюючи слово «нігери», як ти наказав, хоча це правда, у мене від них криша іде. Приємно, що тобі сподобалося речення: «Колись і ти будеш робити для мене те, що ненавидиш. Це й називається сім'єю». Правда, повинен тебе спитати: що таке трюїзм?

Я дуже довго думав про те, що зробити, як ти казав, розділ про мою бабусю більш об'ємним. Оскільки для тебе це так важливо, я вирішив: окей, вставляю туди те, що ти мені прислав. Не те щоб я над цим аж так довго думав, але я б хотів

бути людиною, яка сама це придумала. То, що ти написав, Джонатан, дуже красиво, і я почувував, що всьо ето правда.

І ше дякую, хоть мені і стидно, що ти не зделал замечаніе про брехню шодо мого росту. Я просто подумав, що було б суперово, еслі б я був високий.

Я приложив все усілія, щоб скреативити слідуючу часть, як ти мене вчив, вставляючи в свої мислі первим делом то, про що ти мені казав. Я ещю старався не бути таким, як ти казав, дуже вже понятним і неоправдано чувственным. А ше про ту національну валюту, яку ти додав до листа, клянуся, що я писав би й без неї. Я просто чувствую в собі гігантську гордость, що пишу для писателя, особливо, якшо він американський писатель, ну як Ернест Хемінгуей чи ти.

Твоя часть «Початок світу настае часто» показала мені очень вже екзальтірованою. Там е места, у які я вопше не в'їхав, но допускаю, що це шось просто дуже єврейське, що може розкусити тільки настоящий єврей. Ви, наверно, тому й думаєте, що Бог вас вибрав, бо только ви понімаєте свої собственні приколи про вас же самих? У мене е ше один маленький вопрос про цю часть: чи знаеш ти, що большинство імен, які ти іспользуеш, в Україні не зустрічаються? Ну, Трохим – це я ше слишав, і Ханна тоже, но всі остальні очень странні. Ти їх сам видумав? І таких проколів у тебе повно. Буду тебе про них інформірувати. А ти вопше юмористіческий писатель чи нормальный?

Больше озареній у мене пока нема, для ліцезренія нових вещей мені нада глибше познакомиться з твоім романом. Імей ввіду, що, як говорят, наразі я в екстазі. Сообщаю, що даже коли ти мені покажеш больше, я врядлі посоветую шось умне, но зможу пригодитися по-другому. Єслі побачу шось не совсем юмористіческе, то так тобі й скажу, і ти зделаеш це смішнішим. Ти мені так багато про всьо ето нарозказував, що я б дуже хотів прочитати остаток твоеї книги й буду думать про тебе ше лучше, еслі получиться. Кстаті, що таке «кунілінгус»?

А тепер про дела лічні. (Можеш пропустити ету часть, еслі для тебе це занудно. Я пойму, но прошу мене про ето не ізвещати.) Дед болеет. Він перебрався до нас навсегда. Тепер дислоцірується вместе із Семмі Дейвісом Младшим-Младшим на кровати Ігорчика. А сам Ігорчик перебрався на диван. Ігорчика це не достае, бо він хароший мальчік і понімае намного больше, чем всі кругом думают. Я щитаю, що причиною дедового нездоров'я стала його меланхолия, і сліпота в нього тоже від того, хотя на самому делі він же не сліпий. З того времени, як ми вернулись з

Луцька, йому стало значітельно хуже. Ти ж знаєш, його очень зачепила історія з Августиною, намого больше, чим нас із тобою. З батьою про дедову меланхолію говорити вопше невозможно, бо ми обое бачили, як він плаче. Вчора вечером ми сіли за стол на кухні. Їли чорний хлєб і говорили про льогкую атлетіку. І тут зверху послішалися звуки. А над нами якраз комната Ігорчика. Я поняв, шо то дед плаче; і батя тоже це поняв. І ше був такий звук, будто там хтото на потолку реп танцує. (Вопше-то реп – це потрясна вещь, например, в ісполненії отої групи з Днепра, там все глушмани на оба уха, но я не по етім делам.) Ми прикинулися, шо нічо не слішали. На звуки в кухню зайшов Ігорчик. «Прівет, Раззява», – сказав йому батя, бо Ігорьок опята неудачно спікірував і опята підбив собі глаз, но на етот раз – лівий. «Я тоже хочу чорного хліба», – сказав Ігорчик, не смотрячи на батю. Йому ісполнилось тринадцять, скоро буде чотирнадцять, а він уже такий умний. (Я только тобі це кажу. І не говори етого нікому.)

Надіюся, шо ти щасливий і шо всі твої родственніки здорові, цветуть і пахнуть. Ми вже успіли стати друзьями, пока ти був в Україні, правда? В слідуячій жизні ми могли б бути настоящими друганами. Мене буде заботити отсуствие твого дальшого листа, і я ждатиму на продолженіе твого роману. Чувствую необходимость перетравити ше одну свою нову часть (бо желудок я уже напхав прілічно) і прислати її тобі. Пойми, я стараюся якнайлучше, тоість самим лучшим способом, настолько лучше, як можу. Мені це дається тяжело. Пожалуста, будь чесним, но і не суди слішком сурово.

Зі щирим сердцем

Олександр

Увертюра до зустрічі з героєм, а потім зустріч із героєм

Як я й думав, моїх девочек дуже засмутило, шо я не святкуватиму з ними першу річницю нашої Конституції. «Ночь-без-сна, – сказала одна з них, – і як же я, потвоему, маю вдовольнитися, коли тебе не буде?» Я порадив їй зробити кілька речей. «Манюня, – сказала друга з моїх девочек, – так робити негарно». Тоді я сказав ім усім: «Якби я тільки міг, то був би тільки з тобою назавжди. Але я мужчина, я кручуся, і тому мій обов'язок – бути там, де я маю бути. Нам же треба побільше денежних знаків, щоб витратити їх у модних клубах, да? Я роблю для тебе щось таке, шо ненавиджу робити. Це й означає бути закоханим. Так шо не

діставай мене». Але якщо чесно, то мені не було ні грама сумно їхати до Луцька й перекладати там для Джонатана Сафрана Фоера. Як я вже згадував, мое життя було ну дуже вже звичайним. Я ніколи не бував ані в Луцьку, ані в тих численних малих селах, які там ще існували після війни. Я хотів надивитися всякої шняги. Жадав набратися масу досвіду. І тому мене просто током било по шкірі, коли я думав, що стрінуся з американцем.

«Тобі треба взяти із собою ідло на дорогу, ШАПКА», – сказав мій батя. «Не називай мене так», – відповів йому я. «А ще треба прихопити щось пити й географічні мап, – вів далі він. – Спочатку вам доведеться їхати десять годин до Львова, де ви заберете єврея на залізничному вокзалі». «А скільки грошей я матиму за те, що буду мозолитися?» – я спитав про це, бо для мене це запитання було дуже привабливим. «Менше, ніж ти думаєш, що заслуговуєш, – сказав батя, – і більше, ніж ти заслуговуєш». Це наганяло на мене меланхолію, і я сказав баті: «Ну, тоді я, на pewno, і не захочу це робити». «А мене не цікавить, чи хочеш ти це робити», – відповів він і потягнувся, щоб покласти мені на плече руку. У нашій родині батя просто чемпіон світу з обривання діалогів.

Ми вирішили, що я з дедом виїду опівночі першого липня. Так у нас буде п'ятнадцять годин до зустрічі. Так само всі, крім мене і деда, зійшлися на тому, що ми повинні відразу прибути на вокзал, як тільки приїдемо до Львова. Батя вирішив, що дед почекає в машині, а я чекатиму на вокзалі біля колій. Я не знав, як єврей виглядатиме ззовні, і він теж не знав, із яким високим та інтелігентним мужчиною йому належить зіткнутися. З цього ми потім досить довго сміялися. Він казав, що дуже переживав. Що він чуть рака не вродив. Я сказав, що і я чуть рака не вродив, але не тому, що боявся його не пізнати. Американця в Україні дуже легко впізнати за його витонченою недолугістю. Я родив рака, бо він був американець, а я прагнув йому продемонструвати, що і я міг би бути американцем.

Я постійно багато думав про те, щоб поміняти місце проживання на Америку, ну, коли стану трохи старшим. Я знаю, у них там багато першосортних бухгалтерських шкіл. Я це знаю, бо мені розказав про це мій друг Гриня, який постійно общається з другом племінника того мужика, який придумав позу 69, і от він переказував, що там у них в Америці багато класних бухгалтерських шкіл, – а цей мужик знає всьо. Мої друзі цілком задоволені життям в Одесі й не проти жити тут всігди. Вони хочуть зістаритися, як їхні батьки, і стати батьками, як їхні ж батьки. Вони не хочуть нічого більшого від того, що й так знають. Так, но це не для мене й не для Ігорчика.

За пару днів до приїзду героя я спитав у баті, чи зможу поїхати в Америку, коли закінчу універ. «Не», – сказав він. «Але ж я хочу», – доводив я до його відома. «А мене не гребе, що ти хочеш», – відказав він, що завжди було сигналом фіналу розмови. Но не тепер. «А чого?» – опять спитав я. «Тому що те, що ти хочеш, ШАПКА, для мене не важно». «Ну, не – сказав я, – чо це я не зможу поїхати в Америку після універу?» «Хочеш знати, чого ти не поїдеш в Америку? – перепитав він, відкриваючи холодильник у пошуках ідла. – Тому, що твій прадед був з Одеси, і твій дед з Одеси, і твій батя – тобто я – з Одеси, і ви теж, хлопчики, з Одеси. А ще після університету ти будеш працювати в агенції „Дорогами предків“. І це суперкласне місце роботи і для деда, і для мене, а значить – і для тебе». «А що, як я цього не бажаю? – знову спитав я. – Шо, як я не хочу працювати в „Дорогами предків“, а хочу працювати в якомусь іншому місці, де робитиму шось незвичне й зароблятиму багато грошей, а не отой мізер? Шо, якщо я не бажаю, щоб мої пацани вирости тут, а хочу, щоб вони вирости в іншому, лучшому місці, де в них будуть лучші речі й вопше більше речей? Шо, як я хочу мати багато девок?» Тут батя вийняв із холодильника три кубика льоду, закрив холодильник і вручив їх мені. «На, – сказав він, даючи мені льод, – поклади на фейс – не будеш так страшно виглядати й не наробиш помилок у Львові». І це був кінець розмови. Мені треба було бути мудрішим.

А, я ше не сказав, що дед настояв, щоб ми взяли із собою Семмі Дейвіса Младшого-Младшого. Це була ше одна зацепка. «Та ти просто дурень», – виголосив йому тоді батя. «Мені вона треба, щоб я бачив дорогу, – сказав на це дед, указуючи пальцем на свої очі. – Я ж сліпий». «Ти ніякий не сліпий, і ця псіна з вами не поїде». «Не, я сліпий, і моя сучка поїде зі мною!» «Не-а, – сказав батя, – псіна буде виглядати непрофесійно». Я було сунувся шось вякнути на захист деда, але цього разу вже був мудрішим. «Я або іду зі своєю сучкою, або не іду взагалі». Батя опинився в ситуації. Це, канешно, ше не була «доолгая есто-онская пауза», але він осмислив себе між молотом і ще більш жостким місцем, що виглядало на то саме, що й «до-олгая есто-онская пауза». Між дедом і батьою світилися блискавиці. Я вже раз це колись бачив, і нічого у світі не лякало мене більше. Нарешті батя здався, хотя вони договорилися, шо Семмі Дейвіс Младший-Младший носитиме спеціальну сконструйовану батьою футболку з написом «Офіційна Псіна-Поводир Агенції „Дорогами предків“». Так вона виглядала навіть досить професійно.

Навіть якщо не враховувати цієї дурнуватої суки, яка постійно намагалася рвонутися через вікно машини, їхати було дуже сложно, бо сама машина була абсолютним лайном і рухалася не бистріше, чим я біжу, тоість десь шістдесят кілометрів в час. Нас обганяло багато машин, і цей факт заставляв мене

почуватися второсортним, особливо якщо це були машини, напаковані сім'ями або велосипедами. Ні дед, ні я не перекинулися навіть словом, коли їхали, і це нормально, бо ми вопше молчаліві. Я старався не нервувати його, хотя раз таки зробив це. В одному случаі я забув вивчити мапу, і ми пропустили виїзд на главну дорогу. «Ти тільки мене не бий, – сказав я дедові, – бо я припустився малюсінької помилки в користуванні мапою». Дед натиснув на педаль тормоза, і мій фейс точно повторив конфігурацію лобового стекла. Більшу частину хвилини він нічого не казав. «Я тебе просив водити машину?» – спитав дед. «У мене нема прав, щоб вести машину», – сказав я. (Хай це буде нашим секретом, Джонатан.) «А може, я просив тебе готувати жрачку, коли ти там собі дрихнув?» – знову сказав дед. «Не-а», – відповів я. «Так, може, я вимагав, щоб ти видумав велосипед?» – питав він. «Не, – сказав я, – у мене б це й так не вийшло». «Скільки речей я попросив тебе зробити?» – далі виступав дед. «Тільки одну», – сказав я, добре знаючи, що він ледве стримується, хоча й тримає все в собі, і що за якийсь час його прорве й він на мене визвіриться, а може, і вдасться до заслуженого мною насилля – нічого нового в тому не було. Але він цього всього не зробив. (Тепер ти знаєш, Джонатан, що він не вдався до насилля ні до мене, ні до Ігорчика.) Хочеш знати, що він зробив? Він розвернув машину, і ми поїхали до того місця, де я помилився. Минуло двадцять хвилин. Коли ми туди під'їхали, я сповістив деда, що це тут. «Що, клянешся своїм дрином?» – запитав дед. І я сказав йому, що клянуся дрином. Тоді він зрулив на обочину. «Тут ми спинимся й з'їмо наш сніданок», – сказав дед.

«Шо, прямо тут?» – офігів я, бо место було дуже непривабливим, якихось пару метрів від болота серед дороги й біля якоїсь бетонної стіни, що відділяла дорогу від колгоспних полів. «Так, я думаю, що це найкраще місце», – відрізав дед, і я поняв, що лучше не нариватися. Ми вляглися на травку й почали їсти, а Семмі Дейвіс Младший-Младший у той момент пробував злизати жовту розметку з дороги шосе. «Як ти ще раз помилишся, – сказав дед, вдумливо пережовуючи сосіску, – то вилетиш із машини з відбитком кед на дупі. Це буде відбиток мого кед. І він буде на твоїй дупі. Ти усвідомлюєш цю річ?»

Коли ми приїхали до Львова, була тільки одинадцята година, но ми зразу подалися на залізничний вокзал, як і наказував нам батя. Вокзал було дуже тяжело найти, і ми ставали багато разів абсолютно потеряними. Це доводило деда до сказу, він всьо повторяв: «Я ненавижду Львів!» Так ми блуждали мінут із десять. Львів – це велике й чудове місто, але воно не таке, як Одеса.

Одеса дуже красива, там є багато відомих пляжів, де дівочки лежать на спинах і репрезентують свої суперові цицьки. А Львів нагадує американський Нью-Йорк. Мені навіть кажеється, що Нью-Йорк, по факту, строїли на зразок Львова. Тут високі дома (деякі даже мають по шість етажів), широкі вулиці (де є місце для трьох автомобілів уряд), і всі люди з мобілками. У Львові є багато статуй і багато місць, де вони колись стояли. Я ще не бачив міста, у якому було б стільки бетону. Та тут всюда бетон, я вам скажу, що навіть міське сіре небо походить на бетон. Це щось таке, про що ми з героєм будемо багато терти потім, коли нам не хватить слів. Він мене питає: «Ти пам'ятаєш щось конструктивне про Львів?» І я скажу: «Я – да, там дофіга конструкцій». І тоді він теж скаже: «І я пам'ятаю». Львів взагалі дуже важне місто в українській історії. Питаєте чому? Та я не знаю чому, но, думаю, що мій друган Гриня це точно знає.

Але з боку вокзалу Львів не дуже вставляє. Іменно тут я протинявся більш ніж чотири години, підстерігаючи нашого героя. Але оскільки його потяг ще й спізнювався, то мені прийшлося чекати його всі п'ять годин. Мені було дуже нудно блукати вокзалом навіть без плеера, але попускало від думки, що я не в машині разом із дедом, який помалу іде кришею, і Семмі Дейвісом Младшим-Младшим, який уже давно здурів. Вокзал був не звичайним, а прикрашеним голубими і жовтими кусками бумаги, які висіли зі стелі. Їх помістили тут, щоб відзначити першу річницю нашої Конституції. Мене вони не вставляли аж так, щоб цим гордитися, но мені казалось, що вони мають понравитися героєві, коли він вилізе зі свого празького поїзда. Так він зразу відчує дух нашої країни. Може, він подумає, що куски бумаги тут для нього, бо я ж знаю, що голубий і жовтий – це кольори євреїв.

Коли його поїзд приїхав, мої ноги від довгого стояння набухли, і я йшов, як по битому стеклу. Я б десь тут і присів, но підлога вокзалу була така грязна, а я надяг свої неперевершені голубі джинси, бо хотів справити на героя неотразиме враження. Я знав, у якому вагоні приїде герой, бо мене про це поінформував батя, тому я старався добігти до нього, коли поїзд спинився. Це було складно, бо ж мої ноги рухалися, як по битому стеклу. Спереду я ніс спеціальний знак з іменем, постійно чувуючи дрож в ногах. Я даже заглядав у глаза кожному прохожому.

Коли ми таки зустрілися, я був убитий його внешністю. «І це американець?!» – подумав я. А потім зразу подумав: «Оце-от єврей?!» Герой був поражающе маленький. Він носив окуляри, а свої ріденькі волоси не розчісував на пробор, а так і носив, як шапку. (От кого на місці баті я б називав «ШАПКА».) Він взагалі не

нагадував тих американців, яких я бачив у журналах. У них були жовті волоси й куча мускулів. Так само він не був схожим на євреїв з історичних книг, де вони взагалі були безволосими й красувалися своїми лисинами. На ньому не було ні джінсів, ні уніформи. По-правді, він взагалі не казався якимсь особливим. Я був фрустрований по максимуму.

Кажись, він помітив знак у моїх руках, тому що схватив мене за плече і спитав: «Алекс?» Я відповів: «Так». «Ви ж будете моїм перекладачем, правильно?» Тут я попросив його трохи стриматися, бо нічого не міг зрозуміти. По-правді, я майже наклав у штани, але зі всіх сил старався бути спокійним. Урок перший: «Добрий день. Як ваші справи? Що, перепрошую?» Урок другий: «Хіба сьогодні не чудова погода?» «Ви мій перекладач? – спитав він, жестикулюючи. – Правда?» «Так, – відповів я, випроставши руку йому навстречу, – мене звати Олександр Перцов, я ваш скромний перекладач». «Це просто клас, що я на вас наткнувся», – сказав він. «Ш-шо?» – перепитав я. «Я сказав, – повторив герой, – що радий із вами зіткнутися». «Ага, – розсміявся я, – а от я на вас втикати б не хотів. Звиняйте за мою англійську, я в ній не такий уже супер-пупер». «Джонатан Сафран Фоер», – відрекомендувався герой і простягнув мені свою руку. «Шо-шо?» – «Мене звуть Джонатан Сафран Фоер». «Шафран-Фаер?» – «Сафран Фоер». «Ага, а я навпаки – Алекс», – сказав я. «Я знаю», – нагадав він.

«Вас хтось ударив?» – запитав герой, показуючи на моє праве око. «Мій батько був таким добрим, що аж вдарив мене», – сказав я, узяв його чемодани й погріб до нашої машини.

«Залізнична мандрівка вам сподобалася?» – запитав я його. «О, Боже, – вигукнув він, – двадцять шість годин! Затрахала нестерпно!» «Бач, попалася йому стерва, але всьо зробила супер», – подумав я. Потім спитав: «Ви хоча б трохи перекимарили?» – «Що?» – «Ну, ви кимарнули?» – «Не розумію». – «Ну, як там ще, упокоїлися?» – «Як?» – «Ви впокоїлися в поїзді?» – «Та ні, – сказав він, – я зовсім не впокоювався». – «Шо-шо?» – «Я... не... у... по... ко... ю... вав... ся». – «А пограничники?» – «Вони нас не затримали, – відповів він, – я багато чув про них, обіцяли, що вони ну, знаєте, зададуть нам жару. Але вони тільки зайшли, перевірили паспорти й більше нас не чіпали». – «Шо-шо?» – «Мені казали, що будуть проблеми, але жодних проблем не було». – «А, так ви про них чули?!» – «Ну, так. Мені казали, що вони добрячі скурві сраки». Добрячі скурві сраки. Я закарбую це у своєму мозку. Правду кажучи, мені було аж якось странно, що в героя не сталося ніяких пригод чи оказій із пограничниками. У них була брутальна привичка забирати в людей із потягів різні речі без спросу. Коли мій

бать одного разу поїхав до Праги в командіровку від «Доріг предків» і дорогою заснув, то пограничники витягли з його чемодана багато класних речей, що викликає законне негодування, бо в його баті класних речей не так уже й багато. (Це так нетипово – представляти собі, що хтось колись образив батьку. Я привик думати, що ролі у світі не міняються.) Я теж чув різні історії про вояжерів, які мусили поділитися з пограничниками частиною валюти, щоб ті вернули їхні документи. Американцям від усього того могло бути або краще, або гіше. Перше, якщо пограничник любив Америку й бажав справити на американця враження доблесного сторожа границі. Такий пограничник думав, що колись-то країні цього американця вже в Америці й що американець візьме його із собою на гру «Чикаго Булз», купить йому голубі джинси, білий хліб і тонкий туалетний папір. Цей пограничник мріє говорити англійською без акценту й оженитися з дівкою з великими м'якими цицьками. І цей пограничник признається вам, що йому не подобається місце, де він живе.

Другий вид сторожів границі – це ті, що теж люблять Америку, але ненавидять американців за те, що вони американці. Такі найгірші. Такий пограничник знає, що він ніколи не потрапить в Америку й більше ніколи не побачить американця. І він буде красти в американця й залякувати його, щоб продемонструвати, що він може це зробити. Діло в тому, що це єдиний шанс у його житті показати, що Україна вища за Америку, а він сам – вищий за американця. Про це мені розказав бать, і я зрозумів, що він теж упевнений, що так справедливо.

Коли ми дійшли до машини, дід терпляче чекав на нас там, як йому й наказував бать. Він був дуже терплячий і мило похрипував. Він хрипів із такою гучністю, що я й герої чули його, хоч вікна в нашому кабріолеті були зачинені.

Казалося, що машина працює. «Це наш водій, – сказав я, – це шофер-експерт». На фізіономії героя я спостеріг чудернацьки здивовану усмішку. Її я бачив уже враз. Це тривало хвилини чотири. «З ним усе гаразд?» – запитав герой. «Шо-шо? – перепитав я. – Я вас не зрозумів. Говоріть, будь ласка, неспішно». Кажеться, герой подумав, що я не компетентний у мовних питаннях. «З... на... шим... во... ді... ем... усе... га... разд?» «Ну, мови нема! – відповів я. – Я вам скажу, що я його дуже навіть добре знаю. Це мій дід». У цю мінуту про себе нагадав Семмі Дейвіс Младший-Младший, бо він вистрибнув із заднього сидіння на вікно й загавкав, як звір.

«О Господи Ісусе!» – блискавично відреагував герой, відскочивши від машини. «Не лякайтеся, – заспокоїв я героя, коли сучка притиснулася мордою до скла. –

Це лише сучка-поводир нашого шофера». Далі я показав на її футболку, але вона була настільки витерта, що видно було лише надпис «ОФІЦІЙНА ПСИНА». «Вона тупо скажена, – сказав я, – але дуже грайлива».

«Дед, – крикнув я, тянучись рукою, щоб його розбудити, – дед, він уже тут». Дед покрутив головою. «Він так завжди впокоюється», – сказав я героєві, сподіваючись, що він буде менше нервуватися. «Може, це й на руку», – сказав герой. «Шо-шо?» – перепитав я. «Я сказав, може, це й на руку». – «А що значить на руку?» – «Ну, що це нам допоможе. А що ж ми робитимемо з цією собакою?» Відтоді я часто користуюся тою американською ідіомою. У тусовочних ночних клубах (ночниках) я тепер кажу девочкам: «Мені це на руку, коли я розглядаю твої незрівнянні цицьки». І тоді я усвідомлюю, що вона розчумала, що я мегакласний пацан. Потім ми переходимо до плотських утіх і наші коліна переплітаються.

Мені таки вдалося розбуркати деда. Хочете знати як? Я заткнув йому ніс пальцями так, щоб він не міг дихати. Він іше не поняв, де перебуває.

«Анна?» – спитав дед. Це було ім'я моєї бабушки, яка померла два роки назад.

«Не, деда, – відказав я, – це я, Саша». Він був дуже знічений, я це втямив із того, як він відвернувся. «Я привів Шафран-Фаера», – відрепортував я. «Ага, але я Джонатан», – підказав герой, спостерігаючи, як Семмі Дейвіс Младший-Младший лиже вікна. «Я привів його. Потяг уже прибув». «А-а», – відповів дед, і я зрозумів, що він іше в напівсні. «Нам треба їхати прямісінько до Луцька», – нагадав я, як і наказував батя. «Що?» – перепитав герой. «Я пояснив йому, що ми зараз ідемо прямо до Луцька». «Так, – сказав герой, – саме туди нам і потрібно. А звідти подамося до Трохимброду». «Шо-шо?» – спитав я. «Луцьк, а потім Трохимбрід». «Правильно», – підтакнув я. Дед поклав руки на руль. Тривалий час він дивився перед собою. Він глибоко дихав, а його руки дрожали. «Правильно?» – звернувся я до нього. «Заткнися», – відрізав дед. «А де сидітиме собака?» – запитав герой. «Шо-шо?» – «Де... си... ді... ти... ме... ваш... пес?» – «Не розумію». «Я боюся собак, – сказав він, – у мене вже були погані трафунки з ними». Я переклав це дедові, який усе ще подрімував. «Ніхто у світі не боїться псін», – сказав дед. «Він каже, що ніхто в усьому світі собак не боїться». Тоді герой підняв сорочку й показав мені залишки рани. «Це зосталося від укусу собаки», – попередив він. – «Шо зосталося?» – «Оце». – «Шо?» – «Оця-от річ». – «Шо за річ?» – «Отут. Оцей шрам, подібний на дві перехрещені лінії». – «Нічо не бачу». «Тут», – сказав герой. «Де?» – «Ну от же», – сказав він знову, і тоді я теж сказав: «Ага, так», – хоча насправді я

ні чорта не побачив. «І моя мама боїться собак». – «То й шо?» – «Ну, от і я боюся собак, і нічого не можу з цим удіяти». Тепер я в'їхав у ситуацію. «Семмі Дейвіс Младший-Младший повинен їхати з нами на передньому сидінні», – сказав я дедові. «Та лізьте ж, нарешті, у цю довбану машину! – крикнув дед, якому вже уривався терпець. – Сучка і єврей поїдуть ззаду, хіба там мало місця для них обох?» Чесно кажучи, там було мало місця й для одного. «Що ж робити?» – спитав герой, боячись наблизитися до машини, доки Семмі Дейвіс Младший-Младший гриз до крові свого хвоста на задньому сидінні.

Книга Повторюваних Снів, 1791

Янкель Д. дізнався про щасливу звістку, коли приземлені якраз провадили свою недільну службу.

«Найважливіше – пам'ятати», – звертався фермер-нарколептик Дідль С. до громади, котра розташувалася тут-таки на подушках у його вітальні. (Вірні приземленої синагоги мандрували від одного конгреганта до іншого, змінюючи місце молитви щосуботи).

«Пам'ятати що?» – перепитав шкільний учитель Цадик П., з кожним словом збиваючи довкола себе хмари жовтого крейдяного пилу.

«Це не має значення, – провадив Дідль, – зовсім не має. Головне – взагалі пам'ятати. Це просто акт пам'ятання, процес пам'ятання, визнання нашого минулого... Спогади – то малі молитви до Бога, якщо лише ми віримо в такі речі... Десь щось про це вже сказано, здається, сказано... Щойно я тримав пальця на цих рядках... Присягаюся, щойно я бачив цей вислів. Хтось бачив десь нашу Книгу Минулого? Хвилину тому я мав у руках попередній том... От же ж лайно яке!.. Хтось підкаже мені, на чому я спинився? Ну от, я вже зовсім заплутався і збився, у своїй хаті я завсіди все зіпсую».

«Пам'ять, – підказала вічна жалібниця Шанда, однак Дідль зненацька глибоко заснув. Вона поторсала його й прошепотіла: – Пам'ять».

«Ага, ось де ми, – продовжив він, ретельно перетасовуючи купу паперів на кришці своєї кафедри, котра насправді була колись кліткою для курчаток. – Пам'ять. Пам'ять і відтворення. І сни, звісно. Хіба наше неспання не є інтерпретацією наших снів? І хіба сни не є інтерпретацією нашого неспання? Коло з кіл! Сني, так? Ні? Так. Так, адже це перша Субота. Перша в цьому місяці. А якщо це перша Субота місяця, то ми повинні внести доповнення в нашу Книгу Повторюваних Снів. Так? Хто наважиться сказати, що я все знову зіпсував?»

«У мене був сон, цікавіший, ніж усі решта за ці два останні тижні», – сказала Лілла Ф., спадкоємиця найпершого приземленого, котрий зрікся Великої Книги.

«Чудово», – промовив Дідль, дістаючи четвертий том Книги Повторюваних Снів із саморобного ковчега, котрий насправді був дров'яною піччю.

«Я також бачив сни, – докинув Шлойм, – і навіть кілька».

«І мені сниться той самий сон», – підхопив Янкель.

«Чудово, – знову сказав Дідль, – мене зовсім мало часу, і ми закінчимо цей том!»

«Але спершу, – нагадала пошепки Шанда, – ми повинні пригадати записи останнього місяця».

«Але спершу, – промовив Дідль, входячи в роль рабина, – ми повинні пригадати записи останнього місяця. Треба повернутися назад, щоби рухатися вперед».

«Але швидко, – сказав Шлойм, – бо я забуду. Узагалі дивно, що я пам'ятаю все це так довго».

«Воно триватиме якраз стільки, скільки й повинно тривати», – відповіла Лілла.

«Воно триватиме якраз стільки, скільки й повинно тривати», – повторив Дідль і стер рукою порох з обкладинки важкого манускрипту в шкіряній оправі. Він розгорнув книгу ближче до кінця і, взявши до рук срібну указку, котра насправді була олов'яним ножем, заходився читати речитативом, торкаючись кінчиком леза самого серця приземлених мрій та снів своїх слухачів:

4:512 – Сон про секс без болю. Чотири ночі тому мені снилося, що стрілки годинника падають, немов дощ із центра всесвіту; я бачила місяць, подібний до зеленого ока, снила про дзеркала та комах і про кохання, котре ніколи не закінчиться. Це було відчуття не повноти, якої я так потребую, а відсутності пустоти. І сон цей закінчився, коли мій муж увійшов у мене.

4:513 – Сон про те, як ангели снять про людину. Це сталося, коли я дрімав по обіді, і мені наснилася драбина. По її східцях уві сні вгору й вниз лазили ангели. Очі в них були заплющені, вони важко й уривчасто дихали, а їхні крила безсило звисали донизу. Проходячи, я нашттовхнувся на одного старого ангела і сполохав його. Він нагадував мого діда, котрий помер минулого року, молячись щовечора, щоби померти уві сні. «О, – сказав мені ангел, – ти ж мені щойно снився».

4:514 – Сон про політ, настільки ж дурний, як і сам політ.

4:515 – Сон про вальс на забаві, злидні й забаву.

4:516 – Сон про безтілесних птахів (46). Я не знаю, чи ви назвете це сном, чи спогадом, тому що це справді сталося, але я тоді спав і бачив кімнату, у якій я оплакував смерть свого сина. Ті з вас, хто був там, пам'ятають, як ми сиділи мовчки і їли лише стільки, скільки належалося. Згадайте, як пташка тоді пробила вікно й упала на долівку кімнати. Згадайте, ті, хто там був, як вона тріпала крильцями перед смертю і як залишила на долівці калюжку крові, коли її забрали геть. Але хто з вас першим помітив відсутній образ пташки, який залишився за вікном? Хто першим побачив тінь пташки, котру вона залишила тут, тінь, що клювала до крові пальці, які на неї вказували, тінь, котра була кращим доказом існування пташки, ніж сама пташка? Хто був тоді зі мною, коли я оплакував смерть свого сина, коли я поховав пташку власними руками?

4:517 – Сон про закоханість, шлюб, смерть і любов. Здавалося, що цей сон триває годинами. Хоча він щодня займає лише п'ять хвилин – відтоді, як я приходжу з поля й поки мене не розбудять обідати. Мені сниться перша зустріч із дружиною п'ятдесят років тому, і все відбувається так, як тоді. Далі мені мариться наше весілля, і я навіть помічаю сльози гордості на обличчі свого батька. Усе точно так, як тоді. Але потім мені сниться моя власна смерть – багато хто каже, що її побачити неможливо, але ви повинні мені повірити. Мені сниться, що я лежу на своєму смертному ложі, а моя дружина каже, що любить мене, хоча думає, що я не можу її чути. Але я все чую й чую, як вона каже, що нічого не хотіла б змінити у своєму житті. У той момент мені здається, що я жив уже тисячі разів, що все

довкола знайоме аж до миті моєї смерті й що все це траплятиметься ще раз і ще раз до безконечності: ми зустрінемося, одружимося, народимо наших дітей, досягнемо, чого досягли, зазнаємо поразки, у чому зазнали поразки, – повторюється все те саме, і завжди без жодної зміни. Я знову відчуваю себе внизу невпинного колеса, а коли відчуваю, що мої очі закриває смерть, як те й повинно бути, як те й було вже тисячі разів, то прокидаюся.

4:518 – Сон про вічний рух.

4:519 – Сон про низькі вікна.

4:520 – Сон про безпеку та мир. Мені снилося, що я вийшов із тіла чужинки. Вона дала мені життя в потаємній місцині, далеко від усього, що мені довелося, підростаючи, бачити. Одразу ж після мого народження вона, щоб зберегти пристойність, передала мене моїй матері, а моя мати сказала їй: «Дякую. Ти даруєш мені сина – дарунок життя». І через те, що я вийшов із тіла чужинки, я не відчував тіла матері, я обіймав її без сорому, а тільки з любов'ю. І оскільки я не походив із тіла моєї матері, моє бажання повертатися додому не було бажанням повертатися до неї, і я завжди говорив їй «мамо», маючи на увазі тільки «мамо».

4:521 – Сон про безтілесних птахів (47). У цьому сні, який я бачу щоночі, надворі западають сутінки, а я кохаюся зі своєю жінкою, тобто зі своєю справжньою жінкою, з котрою я одружений от уже тридцять років – ви всі знаєте, як я люблю її, я страшенно її люблю. Масажую їй стегна, тягнуся руками вище – до талії, живота, торкаю її груди. Моя жінка надзвичайно красива, ви всі це знаєте, і вві сні вона така ж красива. І тоді я опускаю погляд на свої руки на її грудях – зношені, нечутливі чоловічі руки, помережані венами, слабкі й тремтливі – і в ту мить пригадую, – не знаю чому, але це трапляється щоночі, – я пригадую двох білих птахів, яких моя мати привезла мені з Варшави, коли я був іще дитиною. Ми дозволили їм літати по всьому будинку й сідати, де вони лише забажають. Я пригадую, як дивився на мамину спину, коли вона готувала мені яечню, і як птахи сідали їй на плечі, а їхні дзьобики були так близько біля її вух, наче мали розповісти їй таємницю. Мати потягнулася правою рукою до шафки, навпомацки шукаючи на верхній полиці якусь зі спецій, ледь тремтячи й переживаючи, щоби їжа для мене не пригоріла.

4:522 – Сон про те, як я зустрів себе молодим.

4:523 – Сон про тварин, усіх по парі.

4:524 – Сон, якого я ніколи не соромитимусь.

4:525 – Сон про те, що ми є своїми ж батьками. Я пішов до Броду, не знаючи, навіщо це роблю, і поглянув на своє відображення у воді. Відвести погляду я не міг. Що ж то був за образ, який так мене притягував? Що я так полюбив? Нараз я упізнав його. Усе так просто. У воді я побачив обличчя свого батька, а те обличчя дивилося на відображення свого батька, і так далі, і так далі аж до початку часів, до обличчя Господа-Бога, за чиею подобою всі ми створені. І запалилися ми любов'ю одне до одного, до всіх нас, самі запалили вогонь, від якого страждали – наша любов була болістю, від якої тільки любов була ліками...

Речитатив перервало гупання у двері. Двоє чоловіків у чорних капелюхах ввалилися до кімнати, перш ніж хтось із присутніх устиг схопитися на ноги. «МИ ПРИЙШЛИ ВІД ІМЕНІ ПРАВОСТІЙНОЇ КОНГРЕГАЦІЇ!» – виголосив той, що був вищим.

«ПРАВОСТІЙНОЇ КОНГРЕГАЦІЇ!» – луною відгукнувся менший і кряжистіший.

«Ш-ш!» – зашикала Шанда.

«ЧИ Є СЕРЕД ВАС ЯНКЕЛЬ?» – відповів на її нагадування той, що був вищим.

«ТАК, ЧИ Є ТУТ ЯНКЕЛЬ?» – луною вторив йому менший, кряжистіший.

«Тут. Я тут, – відповів Янкель, підймаючись зі своєї подушки. Він вирішив, що Доброчесному Рабинові забажалося скористатися його фінансовими послугами, як то траплялося не раз у минулому, коли богоугодні справи обходилися ой як недешево. – Чим можу допомогти?»

«ТИ БУДЕШ БАТЬКОМ НЕМОВЛЯТІ З РІЧКИ!» – виголосив вищий.

«ТИ БУДЕШ БАТЬКОМ!» – повторив менший, кряжистіший.

«Чудово!» – промовив Дідль, згорнувши четвертий том Книги Повторюваних Снів і здійнявши при цьому хмару пилу його палітурками. – «Це просто чудово! Янкель

буде батьком!»

«Мазелтов! – хором відгукнулися конгреганти. – Хай буде так!»

Зненацька Янкеля оповив страх смерті, сильніший, ніж тоді, коли безболісно упокоїлися його батьки, ніж коли на млині забили його єдиного брата чи коли повмирали його діти, сильніший навіть від того страху, який діткнув його в дитинстві, коли він уперше зрозумів, що значить не жити – не перебувати в темряві, не залишитися без відчуттів – просто не існувати, не бути.

Приземлені вітали його, не помічаючи, що, поки Янкеля плескали по плечах, він плакав. «Дякую тобі, — щоразу говорив він, проте не було ясно, до кого він це каже. – Дуже тобі дякую». Отак Янкель отримав дитя, а я – пра-пра-пра пра-пра-прадіда.

Закоханість, 1791—1796

Збезчещений лихвар Янкель Д. забрав дитя до себе того ж дня ввечері. «Отак, отак, – сказав він, – підіймаємося на першу сходинку. От ми й прийшли. Це твої двері. А це наша дверна клямка, і ми її відкриваємо. А отут ми скидаємо черевики, коли заходимо. А тут вішаємо свій кабат». Він говорив так, наче вона могла його розуміти, не підвищував голосу, не промовляв надто коротких і беззмістовних слів. «Оце молоко, яким я буду тебе годувати. Його приносить молочник Мордехай, із яким ти одного дня познайомишся. Він бере молоко в корови, яка, коли ти про неї подумаєш, виявиться доволі незвичайною й неспокійною істотою, отож краще не думай про неї... Це моя рука торкається твого личка. Одні люди ліворукі, а інші – більше роблять правою рукою. А от яка ти, ми ще не знаємо, адже ти поки лише сидиш і чекаєш, аби я тебе перепеленав... Це я поцілував тебе. Так завжди буває, коли губами притискаєшся до чогось і цмокаєш – можуть бути інші губи, чиясь щока або ще щось. То залежить... Оце мое серце. Ти торкаєшся до моїх грудей своєю лівою рукою, але не тому, що ти ліворука, хоч і таке може бути, а просто тому, що я тримаю тебе біля свого серця. Воно робить мене живим».

Він зробив малій колиску з великої сковорідки, напхавши її доверху старими зіжмаканими газетами, і поставив її в розтулку печі, щоби немовляті не заважали

звуки ззовні. Засувку печі він залишив відкритою й сидів годинами, дивлячись на малу так, як міг би дивитися на хліб, що помалу підходить. Він спостерігав, як дихання у швидкому ритмі підіймає й опускає їй груди, як стискаються й розтискаються кулачки, а очка перекочуються в різні боки без жодної видимої причини. «Можливо, вона бачить сон? – дивувався тихо Янкель. – А якщо так, тоді про що може бути сон немовляти? Напевне, вона снить про своє попереднє життя так само, як я бачу сни про життя після життя». Коли ж він витягував її, щоб погодувати або просто погойдати на руках, на тільці малої чудернацькими татуваннями проступали відбитки газетного шрифту: «КАМΠΑНИЯ „ЗА ЧИСТІ РУКИ“ РОЗПОЧАЛАСЯ! МИШУ БУДЕ ПОВІШЕНО!» або «ЗВИНУВАЧЕНИЙ У ЗГВАЛТУВАННІ СОФ'ЮВКА ПРОСИТЬ УЗЯТИ ДО УВАГИ, ЩО ЙОГО ПЕНІС „ВИЙШОВ ІЗ-ПІД КОНТРОЛЮ“, ТРАГІЧНО ЗАГИБЛИЙ НА МЛИНІ АВРУМ Р. ЗОСТАВИВ ПО СОБІ ЗАГУБЛЕНОГО 48-РІЧНОГО КОТА, МАСТЬ РУДА, МОРДА КРУГЛА, ОДНАК КІТ НЕ ТОВСТИЙ, ХОРОШОЇ СТАТУРИ, МОЖЛИВО, ТРОХИ СХИЛЬНИЙ ДО ПОВНОТИ, ВІДГУКУЄТЬСЯ НА ІМ'Я „МЕТУСЕЛАХ“, НУ, ДОБРЕ – ВІН ЖИРНИЙ, ЯК СВИНЯ. ХТО ЗНАЙДЕ – МОЖЕТЕ ЛИШИТИ СОБІ». Час від часу він колисав її, щоб вона знову заснула, і читав по ній зліва направо, дізнаючись про все, що повинен був знати про цей світ. Якщо ж щось не відбивалося на ній, то й для нього не мало жодного значення.

Янкель уже втратив двох дітей: одне забрала лихоманка, а друге – механічний млин, який, відтоді як його запустили, щороку забирав у громади одне життя. А ще Янкель утратив жінку, тільки забрала її не смерть, а інший чоловік. Одного вечора, просидівши півдня в бібліотеці, він застав на вітальному килимку перед своєю хатою, на самому ШАЛОМ, записку: «Я мусила зробити це заради самої себе».

Лілла Ф. порпалася в землі біля маргариток. Біцьль-Біцьль за вікном своєї кухні намагався відшкрябати дочиста рибний прилавок. Шлойм В. дивився на світ крізь верхню колбу піскового годинника, з яким так і не зміг розлучитися. Ніхто не обізвався жодним словом, коли Янкель прочитав записку, і пізніше ніхто нічого не сказав, начебто зникнення його дружини нікого анітрохи не здивувало чи всі зовсім забули, що він узагалі був колись одруженим.

«Чому вона не підсунула цидулку під двері? – дивувався Янкель. – Чому вона бодай не згорнула її?» Записка виглядала так, як і будь-яка інша, яку вона коли-небудь залишала для свого чоловіка. Так, ніби там писала: «Ти б не міг полагодити дверний молоток?» або «Я незабаром повернуся, не хвилюйся». Йому здавалося невимовно дивним, що оця коротенька записка – «Я мусила зробити

це заради самої себе» – виглядає точнісінько так само: банально, звичайно, ніяк. Він міг ненавидіти ту, яка пішла, бо вона залишила записку на видному місці, а ще міг ненавидіти її за очевидну простоту написаного, за неприкрашеність цього малого клаптика паперу, на якому не проступало найменшої вказівки на те, що це важливо, що це найбільш болюча звістка, яку я написала у своєму житті, так, я швидше помру, ніж зможу написати ці слова знову. А де ж плями від засохлих сліз? Де кривизна почерку від тремтіння рук?

Але колишня дружина була його найпершим і єдиним коханням, а мешканці тієї вбогої громади зазвичай прощали тих, кого любили, тому Янкель змусив себе зрозуміти її або принаймні вдати, що розуміє. Більше ніколи він не осудив її за цю втечу до Києва, за від'їзд із прибулим вусатим бюрократом, котрого прислали розслідувати його ж, Янкеля, судову справу; той чиновник, напевне, пообіцяв їй краще майбутнє, сказавши, що забере її від усіх цих клопотів кудись, де затишніше, де не потрібно думати, де ніхто не вимагатиме зізнань, де судова тяганина закінчиться. Ні, не те. Причина була в самому Янкелі. Вона хотіла бути без нього.

Наступні тижні він змагався із собою, викидаючи з голови думки про те, як чиновник трахає його жінку. Це могло бути на підлозі кухні, серед розкиданого начиння. Або навстоячки, коли вона в самих лише панчохах. Або просто на траві перед їхнім новим великим будинком. Він уявляв, як вона стогне від задоволення так, як вона ніколи не стогнала для нього, відчував ті пестощі, які вона йому ніколи не дарувала, бо чиновник був мужчиною, а він, Янкель, ним не був. «Чи вона смокче його пеніс? – запитував він у себе. – Я знаю, що все це тільки дурні думки, уявні образи, які можуть лише завдавати болю, проте я не можу звільнити себе від них. А коли вона смокче його пеніс, бо мусить так робити, що тоді робить він? Чи він забирає їй волосся з обличчя, аби краще її бачити? Напевне, торкається її грудей. А може, він при цьому думає ще про когось? Якщо так, то я вб'ю його за це».

Уся громада продовжувала спостерігати за ним: Лілла далі порпалася в землі, Біцль-Біцль тер прилавок, Шлойм намагався виміряти піском час. Тоді Янкель згорнув цидулку у формі сльози, заховав її у своєму піджаку й зайшов досередини. «Я не знаю, що робити, – подумав він. – Напевне, варто вбити себе».

Він більше не міг витримати це життя, але так само не зміг би витримати й смерть. Він не міг погодитися з думкою, що його жінка кохатиметься з іншим, але так само не погоджувався на повну відсутність думки. А щодо цидулки, то

Янкель не міг зберігати її, але й не мав сили знищити. Він спробував її загубити. Залишав записку біля свічників, що плакали воском, укидав поміж мацу кожної Паски, залишав серед розкиданих паперів на своєму столі, сподіваючись, що по його поверненні вона зникне, – даремно. Вона завжди знаходилася. Тоді Янкель спробував витрусити її зі своєї кишені, сидячи на лавочці перед фонтаном із розпростертою русалкою, однак коли він знову сягнув у кишеню по хустинку, цидулка все ще була там. Тоді він заклав нею сторінки найбільш ненависного йому роману в бібліотеці, проте за кілька днів записка виринула між сторінок однієї західної книжки, яку, крім нього, ніхто зі всієї громади не читав – після цього й та книжка стала Янкелю назавжди огидною. Як він не міг стратити своє життя, так і не міг утратити заради свого життя ту записку. Вона й далі поверталася до нього. Вона залишалася з ним, як його частина, як його карб, його рука або нога, вона була з ним, у ньому, ним самим, його заклинанням: «Я мусила зробити це заради самої себе».

За своє життя Янкель стільки всього загубив: дрібні цидулки, ключі, ручки, окуляри, годинники й навіть сорочки та кілька срібних ножів і виделок. Він лишився без черевика, своїх улюблених опалових запонок (рукави його молитовного балахона приземлених завжди теліпалися незастібнутими), утратив ті три роки, які провів поза Трохимбродом, мільйони ідей, які мав намір записати (деякі з них були всуціль оригінальні, а інші – повністю беззмістовні), позбувся волосся, достатку, лишився без обох батьків, обох дітей, жінки, щастя в грі на гроші – більшого, ніж міг би перерахувати. Янкель навіть утратив своє ім'я: адже до своєї втечі з громади він був Сафраном, тільки Сафраном від самого народження й до його першої смерті. Здавалося б, немає нічого такого, що б іще він міг загубити. Але та злощасна цидулка не зникала так само, як не полишали його образ розпростертої перед іншим жінки й думка, що найкраще для його життя було б із ним покінчити.

До суду Янкеля (тоді ще Сафрана) усі любили. Він був президентом (скарбником, секретарем і єдиним пайовиком) Комітету Добрих і Красних Мистецтв, а також засновником, багаторазовим головою та єдиним учителем Школи Високих Учень, що відбувала засідання в його хаті і єдиним учнем якої був він сам. Сім'я вже звикла до пишних обідів на його честь (якщо тільки не за його присутності) і до того, що хтось із багатших членів комітету запрошував мандрівного художника виконати пензлем його, Янкеля, портрет. Усі портрети були на диво підлабузницькими. Він усім подобався, усі його обожнювали, проте майже ніхто не знав. Він нагадував книжку, яку кожен хотів би мати, про яку бажалося говорити, проте яку ніхто не читав, навіть рекомендуючи прочитати її іншим.

На пораду свого адвоката Ісаака М., що креслив руками в повітрі знаки оклику з кожним складом, який вилітав із його вуст, Янкель визнав себе винним в усіх навішаних на нього випадках зловживань, сподіваючись, що це якось полегшить приготовану йому кару. Урешті його позбавили лихварської ліцензії. А також дечого більшого, ніж ліцензія. Він утратив своє добре ім'я, що, як кажуть, іще гірше, ніж утратити добре здоров'я. Перехожі презирливо скалилися йому вслід, шиплячи щось на зразок «ото негідник, брехун, здирця, розпутник». Його б ненавиділи значно менше, якби перед тим так не любили. Але поруч із Багатоликим Рабином і Соф'ювкою він був одним зі стовпів громади – невидимою опорою, тому водночас із його поганьбленням усі відчували непевність, пустку.

Сафран вештався околицею від села до села, пробавляючись випадковими заробітками як учитель теорії та практики гри на арфікорді, парфумний консультант (при цьому доводилося прикидатися глухим і сліпим, аби компенсувати брак добрих рекомендацій). Він навіть спробував видавати себе за народжену під нещасливою зорею ворожку: «Я не буду брехати вам, кажучи, що майбутнє обіцяє багато доброго...» Він прокидався щоранку з твердим наміром робити все правильно, стати хорошою й цілеспрямованою особою, врешті, хоч як просто це не звучало і яким неможливо важким могло здатися, стати щасливим. Однак щодня його серце поступово опускалося з грудей до шлунка. Перед обідом Янкелеві починало здаватися, що все йде не так або що все проти нього, і тоді його затоплювало бажання залишитися на самоті. До вечора так і траплялося: він залишався сам на сам зі своїм горем, зі своєю безпричинною виною, сам на сам із самотою. «Я не сумую, – говорив він собі. – Я не сумую». Так, наче вірив, що одного дня переконає себе. Або обдурить. Або переконає інших, бо єдиною річчю, яка гірша, ніж бути сумним, є усвідомлення того, що інші знають, як тобі сумно. «Я не сумую. Я не сумую». Його життя тоді могло стати просто неймовірно щасливим, адже він почувався досконало білою порожньою кімнатою. Янкель засинав, а його серце лежало біля ніжок ліжка, немов чудернацька домашня тварина, котра не мала з ним нічого спільного. А щоранку він знову знаходив його в шафці своєї грудної клітки й воно ставало трошки важчим, трошки слабшим, проте все ще продовжувало битися. А до обіду його знову змагало бажання стати кимось іншим, кимось іншим, кимось іншим і деінде. «Я не сумую».

Через три роки блукань Янкель повернувся в громаду, – врешті, я є живим доказом, що всі, хто колись пішов, рано чи пізно повертаються, – жив собі тихенько, як приземлена оторочка правовірного трохимблідського рукава, і носив оту страхітливу рахівницю на знак своєї великої вини. Він став Янкелем, бо то було ім'я чиновника, з яким утекла його жінка, і просив усіх, щоби його більше

ніколи не кликали Сафраном (хоч і чув, як це ім'я то тут то там злітає з вуст за його спиною). Багато колишніх клієнтів знову потребували його послуг, і, хоча вони відмовилися сплачувати свої колишні борги, незабаром він зміг цілком пристойно влаштуватися на тому ж місці, де й народився, – як це намагаються зробити всі вигнанці.

Коли люди в чорних капелюхах дали йому дитину, він відчув, що також подібний до немовляти, також має шанс прожити без сорому, без того, щоб шкодувати за недобре прожитий шмат життя, шанс відчути себе невинним, просто й неможливо щасливим. Він дав малій ім'я Брід, як називали річку її дивовижного народження, і почепив їй на шию тонку стрічку з малесенькою рахівничкою, аби вона ніколи не почувалася чужою у своїй сім'ї.

Моя пра-пра-пра-пра-прабабуся піростала, нічого, звісно ж, не пам'ятаючи. Ніхто нічого їй не розповідав. Янкель придумав історію про ранню смерть її матері – безболісну кончину під час пологів – і відповідав на численні запитання малої так, щоб завдавати їй якомога менше болю. Це ж її мама дала їй ці красиві великі вушка. Це ж успадкованим від матері почуттям гумору так захоплювалися в ній усі хлопці довкола. Він розповідав Брід про літні подорожі, у які пускалися колись він і його дружина (про скалку, яка забилася в колесо її велосипеда у Венеції, про її портрет, який він намалював червоним олівцем біля високого фонтана в Парижі), показував малій любовні листи, які вони посилали одне одному (ті, що були від матері Брід, він сам писав перед тим лівою рукою), і вкладав дівчинку спати, розповідаючи їй різноманітні історії про їхнє давнє кохання.

«То була любов з першого погляду, Янкель?»

«Я закохався у твою маму ще до того, як побачив її – лише почув її запах!»

«Розкажи мені ще раз, як вона виглядала».

«Отак, як ти. Красива, з різними, як і в тебе, очима. Одне було блакитне, а друге – каре, у тебе такі самі. У неї були твої міцні вилиці й твоя м'яка шкіра».

«А яку книжку вона найбільше любила?»

«Книгу Буття, звісно ж».

«Вона вірила в Бога?»

«Про це вона б мені ніколи не сказала».

«А в неї були довгі пальці?»

«Отакої-от довжини».

«А ноги?»

«Аж отакі».

«Розкажи мені, як вона дмухала на твоє обличчя, перш ніж поцілувати».

«Саме так і було. Вона дмухала на мої губи, коли збиралася мене цілувати, наче я якась дуже гаряча страва, яку вона збирається з'їсти!»

«То вона була кумедна? Кумедніша, ніж я?»

«Вона була найкумеднішою людиною на світі. Точно такою, як оце ти».

«Вона була красивою?»

Це було неминуче: Янкель закохався у свою жінку, котрої ніколи не бачив. Він прокидався вночі, щоб відчутти вагу її тіла, яке не лежало на ліжку поруч із ним, до найменших деталей пам'ятав звичні жести, яких вона ніколи не робила, сумував за відсутньою вагою її відсутньої руки на його надто справжніх грудях, що робило його удівецькі спогади ще більш переконливими, а його біль – іще сильнішим. Янкель відчував, що втратив її. Він таки її втратив. Уночі він перечитував листи, котрі вона йому ніколи не писала:

«Найдорожчий Янкелю!

Я незабаром повернуся додому, тож тобі не варто так за мною нудьгувати, хоча мені й приємно знати, як ти на мене чекаєш. Ти такий дурненький. Ти це знаєш? Ти знаєш, який ти дурненький? Може, я тебе за це й люблю, бо сама така ж

дурненька.

Тут довкола прекрасно. Настільки прекрасно, наскільки ти й пообіцяв, що воно так буде. Люди добрі до мене, і харчуюся я також незле, про що згадую лише, бо знаю, як ти завжди хвилюєшся, аби я дбала про себе. Мені ведеться добре, не турбуйся.

Тебе тут справді бракує. Я нудьгую за тобою майже неймовірно. Щохвилини щодня я думаю, що тебе тут немає, – це майже вбиває мене. Утім, уже скоро ми будемо разом, і мені вже не треба буде нудьгувати й думати, що те, що все, чого тут бракує, це лише те, чого тут немає. Щовечора перед сном я цілую свою подушку й уявляю, що то ти. Я знаю, що ти напевне робиш щось подібне. Тому і я роблю це, згадуючи про тебе».

Йому майже вдавалося. Він повторював деталі стільки разів, що їх було майже неможливо відрізнити від фактів. Проте злочасна цидулка поверталася до нього знову й знову, і він був переконаний, що саме вона не дає йому досягнути такої простоти й неможливу річ, як щастя. Я мусила зробити це заради самої себе. Коли Брід було лише кілька рочків, вона знайшла цю записку. Вона потрапила до малої у випрану кишеньку, неначе мала власний розум, неначе ці сім нашкрябаних слів могли й хотіли повернути його до дійсності. «Я мусила зробити це заради самої себе!» Мала або вважала цидулку страшенно важливою, або, навпаки, вирішила, що листок ніякої ваги не має, тому що вона нічого не сказала Янкелю, а поклала цидулку на свій нічний столик, де він і закримітив її того ж вечора, прочитавши дівчинці ще одного листа не від її матері, не від його жінки. «Я мусила зробити це заради самої себе».

«Я не сумую».

Ще одна лотерея, 1791

Доброчесний Рабин заплатив півдюжини пекаревих яець і пригорщу чорниць за оголошення, яке Шимон Т. надрукував у щотижневому листку новин: «Понад усяку міру енергійний і нестримний магістрат міста Львова постановив нашому безіменному поселенню обрати собі ім'я, яке б надалі можна було вживати на мапах і в переписах, яке б не дратувало місцеву українську та польську шляхту,

яке б не було надто складним для вимови і яке слід придумати до кінця цього тижня».

«ГОЛОСУВАННЯ! – урочисто мовив Доброчесний Рабин. – МИ ПОВИННІ ВИРІШИТИ ЦЕ ГОЛОСУВАННЯМ. Адже ж сказав колись Превелебний Рабин: „І ЯКЩО МИ ВІРИМО, ЩО КОЖЕН ДОРΟΣЛИЙ, ДОБРОПОРЯДНИЙ ТА БЛАГОНАДІЙНИЙ ЧОЛОВІК-ЄВРЕЙ ПРИ ПОВНОМУ РОЗУМІ Й НЕРУХОМОМУ МАЙНІ НАРОДЖУЄТЬСЯ З ВЛАСНИМ ГОЛОСОМ, ЯКИЙ МИ МАЄМО ПОЧУТИ, ТО ЧОМУ Б НЕ ПРИСЛУХАТИСЯ ДО ВСІХ НИХ?“»

Наступного ранку перед правостійною синагогою виставили урну для голосування, а всі визнані достойними чоловіки вишикувалися вздовж лінії, що ділила світ на єврейське та людське. Біцль-Біцль Р. пропонував голосувати за «Достаткополь», філософ-декадент Пінчас Т. – за назву «Капсула Часу, Повна Пилу й Струн». Доброчесний Рабин віддав свій голос за «ПОСЕЛЕННЯ БЛАГОЧЕСТИВИХ ПРИХОЖАН ПРАВОСТІЙНОЇ СИНАГОГИ ТА БЕЗІМЕННИХ ПРИЗЕМЛЕНИХ, З КОТРИМИ ЖОДЕН ДОБРОЧИННИЙ ЄВРЕЙ НЕ ПОВИНЕН МАТИ НИЧОГО СПІЛЬНОГО, ЯКЩО ТІЛЬКИ НЕ ОБЕРЕ ГАРЯЧУ ТОЧКУ ЗА МІСЦЕ СВОГО ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ».

Божевільний поміщик Соф'ювка, що мав досить вільного часу й не мав чого робити, викликався охороняти урну впродовж усього пополудня, а ввечері мусив завезти її до Львова. До ранку все було вирішено: за двадцять три кілометри на південний схід від Львова і за чотири кілометри на північ від містечка Колки, випнувшись на польсько-українському кордоні, як тафля на паркані, на мапах виник населений пункт Соф'ювка. Нова назва, хоч як це не сумно звучало для всіх зацікавлених у громаді, була оголошена офіційною й незмінною. Поселення мало називатися так аж до кінця свого існування.

Звісно ж, у самій Соф'ювці ніхто свого містечка Соф'ювкою не називав. До появи цієї безчесної назви населений пункт узагалі ніхто ніяк не називав. А тепер, коли трапилася така халепа й містечко назвали іменем того тупоголового невігласа, мешканці ніяк не називали своє поселення навмисно. Деякі навіть називали його «Не-Соф'ювка» й продовжували так робити й тоді, коли містечко пізніше дістало нову назву.

Доброчесний Рабин скликав людей для ще одного волевиявлення. «МИ НЕ МОЖЕМО ЗМІНИТИ ОФІЦІЙНУ НАЗВУ, – сказав він, – ПРОТЕ МИ ПОВИННІ МАТИ ЩЕ ОДНУ ДЛЯ ВЛАСНИХ ПОТРЕБ». Оскільки ніхто, окрім нього, не був певен, що таке

ці потреби («А раніше в нас були власні потреби? А якою є моя потреба серед наших потреб?»), ще один тур голосування видавався просто необхідним. Урну для бюлетенів знову виставили біля правостійної синагоги, і цього разу її стерегли близнючки Доброчесного Рабина.

Хворий на артрит слюсар Їтцак В. голосував за «Прикордонне». Адвокат Ісаак М. – за «Громадоправ'я». Лілла Ф., спадкоємиця найпершого приземленого, який зрікся книги, переконала близнючок дозволити їй укинути до урни листок із написом «Пінчас». (Близнючки також голосували: Ханна – за «Кана», а Кана – за «Ханна».)

Того ж вечора Доброчесний Рабин перерахував бюлетені. Становище ускладнилося, оскільки кожна назва дістала по одному голосу: Малий Луцьк, ПРАВОСТІЙНЕ, Нова Обіцянка, Лінія Помилки, Джошуа, Замок-і-Ключ... Розуміючи, що все зайшло надто далеко, Рабин вирішив, розважаючи при цьому, як би вчинив у такій ситуації Бог, вибрати один із папірців навмання й найменувати містечко так, як буде на ньому написано.

Прочитавши цидулку, він кивнув, бо упізнав знайомий почерк. «ЯНКЕЛЬ ЗНОВУ ПЕРЕМІГ, – промовив Рабин. – ЯНКЕЛЬ НАЗВАВ НАШЕ ПОСЕЛЕННЯ ТРОХИМБРОДОМ».

23 вересня 1997 р.

Дорогий Джонатан!

Я впав у краску, прочитавши твого листа, у якому ти ізвещаєш про своє поновлення в універсі в теченні останнього року. Мені ще, между прочим, нада буде провчитися 2 роки. Що робити далі, я ще не придумав. Много вещей, про які ти мені писав у липні, лишаються для мене важними, наприклад то, що ти казав про поіски снів, тоість коли ти бачиш класний і повний смисла сон, то потом обізательно метаєшся, щоб його знайти. Наверно, ти говорив це убедітельно.

Я довго не рішався про це писати, но всьо таки напишу. За якесь время у мене вже буде достаточо «зелені», щоб насобирати на білет на самольот до Америки. Батя про це не знає. Він думає, шо я всі деньги трачу на «скачках», но я вместо

них часто броджу пустими пляжами й так економлю собі валюту. Когда я шатаюся по пляжах, то думаю, який ти щасливий.

Учора Ігорчикові стукнуло чотирнадцять. За день до того він зламав собі руку, перелізаючи через забор, еслі ти можеш собі ето представити. Усі ми както пробували його ошасливити, а мама даже спекла слойоний торт. Ітак, у нас був невеликий сабантуй. Дед, понятно, тоже прийшов. Він спитав, як у тебе дела, і я сказав йому, шо ти вертаешся в універ у вересні, десь уже щас. Я не розказував йому, шо на границі вкрали коробку Августини, потому шо йому було б стидно, а так він обрадувався новостям про тебе, бо він нечасто буває щасливий. Іше він питав мене, чи не мог би я попросити в тебе про ше одну репродукцію фотки Августини. Він сказав, шо оплатить твої іздержки на її копірування. Я очень волнуюся за нього. Як я тобі вже писав в последньому листі, його здоров'я вже совсем плохое. Уже нема тої енергії, а ше часто на нього нападає меланхолія, і тогда він годинами мовчить, будто немой. Уже лучше б накричав на мене чи даже вдарив.

Батя подарив Ігорчикові на «день варенья» новий велік, а я знаю, шо це класний подарок, бо в баті нема денег на подарки тіпа веліків. «Так от, бідолашний Мурзілка, – сказав він, поклавши руку на Ігорчикове плече, – ти маеш бути щасливим у свій день народження». У конверт я поклав тобі фото Ігоревого веліка. Напиши, як він тобі. Но давай чесно. Я не розозлюся, еслі і тобі він не понравиться.

Учора ввечері я рішив ні по яких злачних местах не гуляти. Вместо того бродив пляжами. Но не лазив сам, как всегда, я взяв із собою фото Августини. Должен признатися, шо я не раз всматрювався в ету карточку і постоянно думав про твою влюбљонность в етот об'єкт. Вона класна. Тут ти подметіл правильно.

Ну, вот і мій короткий монолог стремітся к фіналу. Я вже делаю тебе нудним человеком. Но зараз перехожу к самой суті своєї історії. Я і не надіюся, шо ти зможеш воспрійняти її другу часть. Я пока писав її – то саме, шо кіло солі с'ел. Но твої замечанія були очень елементарні. Спасіба за ясность, у чому разница между ідіомами «обісрати справу» і «срана річ», і тоже само «стати в пригоді». Для мене очень важно употребляти правильні мовні обороти. Це тупо нада. Я вспомнив, шо ти просив мене не ісправляти ошибок, бо вони прикольно звучать, а прикол – це едінствений способ розказати сумну історію, но я їх всьо таки ісправлю. Не обіжайся на мене за ето.

Я так же вніс всі ті корективи, про які ти писав. Я вставив у ту частку, де я вперше тебе зустріч, всьо, що ти казав вставити. (Ти дійствітельно думаеш, що ми з тобою на одному рівні?) Як ти й дуже хотів, я вибросив речення «Він був екстремально маленьким» і вставив на його місце «Як і я, він був невисокий». Після речення «„Аа“, – відповів дед, і я поняв, що йому все ще сниться сон» я вставив, як ти і казав, «...про нашу бабку».

З такими правками я уверений, що друга частку моєї історії ну просто ідеальна. Не можу промовчати про те, що ти опять прислав мені немного доларів. І опять я тобі дуже вдячний. Але я, як папугай, буду повторять те же саме, що й говорив раньше: еслі тобі не нравиться те, що я пишу, і ти захочеш получить свої долари назад, я отошлю їх тобі сразу. Наоборот, я чувствуватиму себе гордим.

Слідуюча частку далася мені ще з більшим напруженіем. Я її вже почті написав. Представив, які весті ти можеш попросити поміняти, і сам їх поміняв. Ну, наприклад, я більше не употребляю слова «хандра», бо можу собі представити, що воно тебе нервірує, як ти сам когда-то написав: «Не вживай слова „хандра“, воно мені капає на мізки». Я ще понапридумував пару фішок, які должны тобі понравитися, – це всякі такі прикольні й чуть сумні весті. Я уверений, що ти мене здержуватимеш, еслі мене буде заносити.

Касательно твоєї писанини, яку ти мені прислав у многочисленних листах, то я должен сказати, що прочитав її всю. Особенно мене поразила частку про Книгу Повторюваних Снів, а сон про те, що ми всі є нашими батьками, даже загнав мене в меланхолію. Ти так і хотів, да? Ну, понятно, що я не батя, і вопше у твоїй часті роману я нечастий гость. І когда я смотрю на свое отображеніе, то бачу там не батю, а його абсолютного антипода.

Янкель, кажутся, позитивний герой, так же? Чьо ето ти рішив, що він наколов того пацана так много лет назад? Може, просто деньги нада були. Я сам знаю, що таке случается, хотя, щоб розвести когото, то я ще нікого, канешно, не разводив. Мені кажутся, що це очень даже піддержує історію, когда ти придумав другу лотерею, як назвати насельонний пункт. Я всьо думав, як би я назвал Одесу, еслі би мені дали таке право? Може, я назвал би її «Алекс», бо я ж сам Алекс, а еслі би ще й город називався Алекс, то всі б поняли, що я тут самий главный! Можна ще було б назвати город «Ігорчик», тогда б усі знали, що авторітетом є мій братан, а він полностью на це заслужує, і було б класно, еслі би люди тоже так думали. (Хотя достаточно странно, що я своему братанові желаю того ж, що і собі, только намного чьотче.) А може, Одесу нада було

переіменувати в Трохимбрід, тогдa б і такий город реально появилсa, а твою книжку всі б розкупили, і ти тогдa проснувся б знаменитим.

Мені так жаль заканчувати цей лист. Це ж всьо равно, шо ми з тобою вживу побазарили би. Надіюся, шо ти будеш удовлетворьон моею третьою частью, і, як всігдa, прошу твоєї милості. Я старався писати чесно і красіво, в соответствии з твоїми інструкціями.

Ага, да. Є ше один момент. Семмі Дейвіса Младшого-Младшого з нашої історії я викинуть не можу, хотя ти і просиш його вирізати. Ти пишеш, шо без нього історія буде более рафінірованою, і я знаю, шо «рафінірований» означає «очищений», «відполірований» чи «добряче вичищений», но я скажу тобі, шо Семмі Дейвіс Младший-Младший – это персонаж очень даже поучительный, він розогреває читательський апетит і зажигає нас пристрастю. Лучше посмотрім, як він буде еволюціонувати, а потом подумаємо, шо з ним зделати.

Зі щирим серцем

Олександр

В сторону Луцька

Семмі Дейвіс Младший-Младший перестав гризти свій хвіст і пробував лизнути очки героя, а вони, я вам скажу, справді вимагали фундаментального чищення. Я пишу, шо псіна тільки пробувала лизнути, бо герой постоянно був поза соціумом, він ухилявся, скручувався в пружину на сидінні й лише час від часу казав: «Перепрошую, чи не могли б ви забрати від мене свого пса? Будь ласка, я зовсім не люблю собак». «Та вона ж тільки заграє з вами, – відповів я в ту мить, коли псіна скочила йому на груди й лягнула героя своїми задніми лапами, – так вона дає сигнал, шо любить вас». «Ну, будь ласка, – сказав він знову, коли псіна сіла йому на лице, – мені вона справді не подобається. Шо це за ігри?! Вона розіб'є мої окуляри!»

Должен сказати, шо Семмі Дейвіс Младший-Младший – це дуже активна псіна, яка інтенсивно соціалізується зі всіма нашими новими друзями, але такого, шо було тоді, я ше ніколи не бачив. Я поняв, шо вона просто влюбилася в героя. «Ви

вживаєте одекалон?» – запитав я. «Що?» – «Ви вживаєте одекалон?» Він зробив круговий маневр телом, щоб увихнуть від приставань Семмі Дейвіса Младшого-Младшого. «Хіба трішки», – сказав герой, активно захищаючи долонями зад своєї голови від приставучої псіни. «Вона любить одекалон. Він її сексуально надихає». – «О, Ісусе!» – «От вона й пробує зайнятися з вами сексом. Добрий знак. Дає понять, що вона вас не вкусить». «Рятуйте!» – надривався герой, бо в той момент псіна вже розвернулася в позу 69. Увесь цей час дед потрохи відходив від відпочинку. «Він її не любить», – сказав я дедові. «Так полюбить», – відповів старий і обірвав діалог. «Ей, Семмі Дейвісе Младший-Младший, – гаркнув я. – Сідець!» І знаєте що? Вона реально сіла. Прямо на героя. У позі 69. «Семмі Дейвісе Младший-Младший! Ану бистро на своє задне место! Злазь із героя!» – я подумав, що вона мене розуміє, бо псіна точно зіскочила з героя й прилипла до вікна на другій стороні машини. Може, вона вже злизала з героя весь одекалон і сексуально він її вже не інтересував, а тільки просто як друг... «Перепрошую, ви не чуєте, як смердить?» – спитав герой, намагаючись позбутися воложності на шиї. «Не-а», – ментально збрехав я. «Тут щось надзвичайно смердить. Так, начебто хтось здох у цій машині. Що ж це може бути?!» «Навіть не знаю», – відповів я, хоча підозревав, що це може смердіти.

Ніхто не здивувався, що ми втратили дорогу на половині шляху між львівським залізничним вокзалом і виїздом на Луцьк. «Ненавиджу Львів», – сказав дед, обертаючись до героя. «Перепрошую, що він сказав?» – спитав герой. «Він сказав, що вже скоро», – знову відверто збрехав я. «Уже скоро що?» – наполягав герой. Я обернувся до деда: «Можеш на мене рипіти, але не чіпай єврея». Дед сказав: «Я буду говорити йому всьому, що захочу, бо він усе одно не пойме». Я повернув голову, щоб героєві було зручніше: «Він сказав, що вже скоро ми виїдемо на магістраль до Луцька». «А звідти? – поцікавився герой. – Звідти ще далеко до Луцька?» Після цього питання він обережно повернув голову, але Семмі Дейвіс Младший-Младший так і сидів, утупившись у вікно. (Я вам скажу, що то була добра сука, бо вона ж дивилася у своє вікно, хоча в машині чи ти сука, чи не сука, а можеш усе робити тільки на своїй стороні. Та й пукала вона зовсім небагато.) «Скажи йому, щоб заткнувся, – сказав дед, – я не можу вести машину, коли хтось збирається теревені розводити». «Наш шофер каже, що в Луцьку багато гарних будинків», – бовкнув я героєві. «Нам дали багато бабок, – нагадав я дедові, – і тому він може балакати». «Мені ніхто бабок не давав», – буркнув дед. «І мені теж, – сказав я, – але комусь вони вже заплатили». «Прошу?» – «Він говорить, що звідси до Луцька дві години їзди. А там ми знайдемо жахливий готель, щоб переночувати». – «Що ви маєте на увазі, коли кажете „жахливий“?» – «Що-що?» – «Я... кажу... що... значить... що... готель... буде... жахливий?» – «Скажи йому, хай заткнеться». – «Дед каже, щоб ви

дивилися у вікно, якщо хочете шось побачити». – «Але що ж то за такий жахливий готель?» – «Та забудьте, що я це сказав». – «Я ненавиджу Львів! Я ненавиджу Луцьк! Я ненавиджу єврея на задньому сидінні машини, яку я також ненавиджу!» – «Здається, ви не надто впевнені в маршруті». – «Я сліпий, мені давно вже пора на пенсію». – «Та про що ж ви там говорите? І що це за довбаний запах?» – «Шо-шо?» – «Скажи, хай він заткнеться, бо я зараз викину вас на дорогу». – «Про... що... ви... кажете?» – «Або єврей закриє рот, або я зараз усіх нас покалічу!» – «Ми говоримо, що наш автопробіг буде трохи довшим, ніж ми думали».

Усе це тягнулося довгих п'ять годин. І знаєте чому? Бо мій дед – це спочатку дед, а вже потім шофер. Він сам блудив, а потім і сам же сердився. Я намагався трансформувати його гнів на корисну для героя інформацію. «От хрен!» – казав дед. А я перекладав: «Він каже, що, як ви спостерігаєте, багатьох статуй тут нема. Бо то все стояли комуністичні ідоли». «Хренов хрен!» – викрикував дед. «О, – відповідав я, – він хоче, щоб ви знали, що та, і та, і он та споруди насправді є дуже важливими». «А чому?» – вставляв запитання герой. «Хрен!» – кричав у цю мить дед. «Він не пам'ятає», – переклав я.

«Ви не могли б увімкнути кондиціонер?» – запитав герой за якийсь час. Я ментально відчув сильне приниження. «У цій машині немає кондиціонера», – буркнув я й продовжував пекти сотнями раків на обличчі. «А вікна ми можемо опустити? Тут справді душно, та ще й до того смердить, неначе щось здохло». – «Але тоді вистрибне Семмі Дейвіс Младший-Младший». – «Хто?!» – «Наша псіна, її звати Семмі Дейвіс Малдший-Младший». – «Це такий жарт?!» – «Не-а, вона точно рвоне з машини». – «Ні, я мав на увазі його ім'я». «Її ім'я», – виправив я його, демонструючи своє бездоганне знання англійських займенників. «Скажи йому, хай зашнурує собі писок», – утрутився дед. «Він говорить, що псіну назвали на згадку про його улюбленого співака Семмі Дейвіса Младшого». «Єврея», – додав герой. «Шо-шо?» – «Семмі Дейвіс Молодший був євреєм». «Та ви шо, це неможливо?!» – здивувався я. «Новонаверненим. Він навернувся до єврейського Бога. Кумедно». Я переклав його слова дедові. «Семмі Дейвіс Младший ніколи не був жидом! – заверещав дед. – Він був негром із групи „Рет пек“!» «Але наш єврей у цьому впевнений на сто відсотків». – «Музикант і єврей?! Це якась фігня!» – «Він мені видав таку інформацію». «Дін Мартін Младший! – заревів дед, обертаючись на задне сидіння. – Іди сюди, скоро сюди, моя дівочка!» «Чи можемо ми відчинити врешті вікно? – ніяк не заспокоювався герой. – Я не можу більше витримувати цей сморід!» Мені довелося спекти ще одного, останнього рака на мармизі: «Ну це ж тільки Семмі Дейвіс Младший-Младший. Ця псіна починає дико пукати в машині, бо вона ж не їсть ні транквілізаторів, ні

антішокерів, але якщо ми опустимо вікно, то вона точно вистрибне, а нам без неї не можна, бо вона ж сука-поводир нашого шофера, а він же мій дед. Ну як ви не розумієте?!»

Усі п'ять годин нашої їзди від львівського вокзалу до Луцька герой пояснював мені, нащо він приїхав в Україну. Він витягнув зі свого чемодана пару речей. Спочатку він показав мені фото. Воно було жовте, пам'ятає й трималося купи тільки завдяки скотчу. «Поглянь, – сказав герой, – це мій дід Сафран». Він тицьнув на молодого чоловіка, який, правду сказати, був дуже схожим на героя, так що можна було подумати, що це і є він сам. «Цю фотографію відібрали в часи війни». – «У кого відібрали?» – «Ні, не в цей спосіб, вона була тоді зроблена». – «А, розумію». – «Ці люди, з якими він сфотографований, урятували його від нацистів». – «Шо-шо?» – «Вони... врятували... його... від... на... цис... тів». – «Це було в Трохимброді?» – «Ні, десь поза Трохимбродом. Він якраз уникнув нацистського рейду на Трохимброд. Там усіх було винищено. Він утратив там своїх жінку й дитину». – «Утратив?» – «Їх убили нацисти». – «Ну, а якщо то було не в Трохимброді, то нащо нам їхати в той Трохимброд? І як нам знайти цю сім'ю?» Він пояснив, що ми не шукаємо сім'ї, а тільки цю дівчину з фото. Може, вона ще тут живе.

Коли він говорив про дівчину, то ніжно гладив пальцем по її лиці на фото. Вона стояла коло його діда справа. Далі стояв чоловік, що, як на мене, був її батьком, а жінка, що, напевне, була її матір'ю, стала позаду. Її батьки нагадували руських, а вона – ні. Вона була схожа на американку. Їй було, певно, роки із п'ятнадцять. Але цілком може бути, що вона й старша. Їй могло бути й стільки, поскільки було нам із героєм, чи скільки було тоді героєвому дідові. Я довгенько роздивлявся дівчину. Вона була дуже-дуже симпатична. Її каштанове волосся вільно спадало на плечі. В її очах просвічували печаль і глибокий розум.

«Я хочу побачити Трохимброд, – сказав герой, – побачити, який він, де виростав мій дідусь і де б я був зараз, якби не війна». «Ти зараз був би українцем». – «Саме так». – «Як-от я». – «Напевне, що так». – «Не-а, ти не був би як я, ти був би зараз фермером у цьому малопримітному райцентрі, а я ж з Одеси, а вона, брат, дуже нагадує Маямі». – «Так, але я хочу побачити, яким є це містечко тепер. Не думаю, що там зосталося бодай кілька євреїв, але, може, ще хтось і живе. У штетлі й колись жили не лише євреї, то, можливо, хтось щось пам'ятає». – «Де жили?» – «Штетль – це громада, поселення». – «То чого ж просто не назвати його селом?» – «Я вживаю єврейське слово». – «Єврейське слово?» – «Так, це ідиш. Наприклад, іще шмук». – «Шо за шмук?» – «Якщо хтось робить щось таке, з чим ти не

погоджуєшся, то він і є шмук». – «Ну, ок, а скажи ще щось». – «Пуц». – «А це що означає?» – «То хтось такий самий, як і шмук». – «Давай ще». – «Шмендрик». – «А це що таке?» – «Це також такий, як шмук». – «А ти не знаєш слів, що не як шмук?» Герой на мить задумався. «Шалом, – нарешті сказав він, – тільки це три слова, і це не ідиш, а справжня гебрейська мова. Але все, що я можу ще пригадати, – то „шмук“. В ескімоському краю є чотири сотні слів на позначення снігу, а в євреїв стільки ж, щоб сказати „шмук“». Я був шокований, до чого тут ескімоси?!

«Отже, ми проведемо екскурсію в штетль?» – запитав я в героя. «Так, я вважаю, що це оптимальна точка, аби розпочати наші пошуки». – «Пошуки?!» – «Шукатимемо Августина». – «А хто така Августина?» – «Ця дівчинка з фотографії. Вона єдина, хто ще, може, живе тут». – «А, зрозумів, ми будемо шукати Августина, що, як ти думаєш, врятувала твого діда від нацистів?» – «Так». На хвильку зависла тиша. «Я теж хотів би її знайти», – витиснув я із себе.

Я прикинув, що це може сподобатися героєві, але сказав це не для того, щоб йому сподобатися. Я висловився щиросердно. «А далі? – спитав я. – Якщо ми її знайдемо?» Герой задумався. «Я не знаю, що далі, я хотів би їй якось подякувати». – «За спасіння свого діда?» – «Звичайно». – «Це буде офігенно, правда?» – «Прошу?» – «Ну, коли ми її знайдемо». – «Якщо ми її знайдемо». – «Та знайдемо ми її!» «Навряд чи», – сказав герой. «Так нашо ж тоді шукати?!» – знову спитав я, але він не встиг відповісти, бо я знову запитав: «А звідки ти знаєш, що її звати Августина?» «Я так думаю, хоча напевне не знаю. Отут на звороті, бачите, є кілька слів, написаних рукою мого діда, так мені здається. А можливо, і ні. Це на ідиш. Тут написано: „Ми з Августиною, 21 лютого 1943 року“». – «Майже неможливо розібрати». – «Так і є». – «А звідки ти знаєш, що це про дівочку, а не про двох інших на цьому фото?» – «Я не знаю напевне». – «Це дивно, так? Дивно, що він згадує тільки про неї. Ти думаєш, він влюбився в неї?» – «Прошу?» – «Ну, він же згадує тільки її». – «Ну то й що?» – «Так він же, певно, влюбився в неї?!» – «Дивно, що ви про це подумали. Напевно, ми думаємо подібно. (От, дякую, Джонатан!) Я також доволі багато думав про це, хоча жодних підстав думати так у мене не було. Йому було вісімнадцять, а їй, напевне, з п'ятнадцять. І він щойно втратив жінку й доньку, коли нацисти прочісували штетль». – «Трохимблід?» – «Так. До того ж я не знаю, чи напис стосується саме цієї фотографії. Це може бути якась чернетка». – «Чернетка?» – «Ну так, непотрібний шматок паперу, на якому пишуть будь-що». – «Ага». – «Тобто я насправді не маю жодних підстав так думати. Це настільки неправдоподібно, що він міг бути в неї закоханим. Але хіба на цій фотокартці немає нічого дивного? Хіба між ними не проглядає жодної близькості, попри те що вони не дивляться одне на одного? Уся річ у тім, як вони

намагаються не дивитися одне на одного. Тримаються на відстані. Це справляє враження, хіба ж ні? А його слова на звороті фото». – «Та-а-а». – «І те, що ми обоє подумали, що він міг бути в неї закоханий, це також дивно». «Та-а-а», – знову сказав я. «Якось частина мого ества прагне, аби він кохав її, а інша ненавидить саму думку про це». – «А що це у вас за частина така, яка ненавидить, щоб він її любив?» – «Ну що ж, про деякі речі краще думати, як про щось таке, чого не можна змінити». – «Я не можу доглупати. Він же оженився на твоїй бабушці – значить, щось мало помінятися?» – «Але це зовсім інше. Тому, що це моя бабця». – «Але твоєю бабушкою могла б бути й Августина». – «Ні, але вона могла б бути бабцею когось іншого. І, наскільки я знаю, вона таки нею стала. Вона могла мати дітей і від нього». – «Не говори так про свого діда». – «Ну, але ж я знаю, що в нього й раніше були діти, то чому я не можу цього припустити!» – «А що, як ми знайдемо твого брата?» – «Ні, не знайдемо». «А як ти взагалі дістав цю фотку?» – спитав я, притискаючи картку до скла машини. «Моя бабуся передала її моїй мамі два роки тому й сказала, що це сім'я, яка врятувала діда від нацистів». – «А чого тільки два роки тому?» – «Що ви маєте на увазі?» – «Що таке сталося, що вона рішила віддати фотку мамі?» – «А, тепер розумію, про що ви. На те в неї були власні причини». – «І що за причини?» – «Я не знаю». – «А про помітку на звороті ти її питав?» – «Ні, ми нічого не могли її про це розпитати». – «А чого?» – «Вона зберігала це фото понад п'ятдесят років і, якби хотіла нам щось про це сказати, то вже б давно сказала». – «Ясно». – «Я навіть не сказав їй, що іду в Україну. Вона думає, що я все ще в Празі». – «А це нашо?» – «Її спогади про Україну не найкращі. Її штетль, Колки, розташований лише за кілька кілометрів від Трохимброду. Думаю, що ми й туди повинні поїхати. Але вся її родина була винищена, усі: мати, батько, сестри, дід і бабця». – «А її так само українці врятували?» – «Ні, вона виїхала ще перед війною. Вона була молода й залишила сім'ю». Вона покинула сім'ю. Я записав це у своєму мозку. «Дивно, – сказав я, – що ніхто не врятував її сім'ю». – «Нічого дивного в цьому немає. Українці на той час до євреїв ставилися дуже зле. Майже так само, як нацисти. То був зовсім інший світ. На початку війни багато євреїв хотіли стати нацистами, щоб порятуватися від українців». – «Та ну, це неправда». – «Ні, це правда». – «Я не можу повірити в те, що ти говориш». – «Почитай книжки з історії». – «Про це не пишуть». – «Ну, звісно, але так усе й було. Українці завжди ставилися до євреїв жорстоко. Так само, як і поляки. Послухай, я не хочу тебе образити. Тебе всі ці речі зовсім не стосуються. Ми говоримо про події п'ятдесятирічної давнини». «Я все-таки думаю, – сказав я героєві, – що ти помиляєшся». «Ну, я тоді просто не знаю, що сказати». – «Скажи, що ти помиляєшся». – «Не можу». – «Ти мусиш».

«От мої мапи», – сказав він, дістаючи з портфеля якісь листи. Він указав на один із них, намочений Семмі Дейвісом Младшим-Младшим. Я надіюсь, що пісина

зделала це язиком. «Оце Трохимблід, – сказав герой, – на деяких інших мапах він іще називається Соф'ювкою. А це Луцьк. Це от Колки. Це стара мапа. Більшість населених пунктів, за якими ми шукаємо, на нових мапах не позначено. От, – сказав він, передаючи мені мапу, – тепер ви маєте уявлення, куди нам треба їхати. Це все, що в мене є, оці мапи й світлина. Це, звісно ж, небагато». «Можу тобі пообіцяти, що Августина ми знайдемо», – сказав я. Я помислив, що такий поворот трохи вгамує героя. Мене це тожє успокоювало. «Дед», – я знову перевів увагу на передне сидіння й пояснив дедові все, що почув від героя. Розказав йому про Августина, мапи й героєву бабушку. «Колки?» – перепитав дед. «Так, Колки», – сказав я. Я дуже точно переказав усі подробиці, а ше придумав пару від себе, щоб дед лучше просік усю цю історію. Я міг собі уявити, що вона затягне деда в глибоку меланхолію. «Августина», – промимрив дед, перекинувши Семмі Дейвіса Младшого-Младшого на мое місце. Він дуже внімательно вдивлявся у фото, поки я держав руль. Дед притулив фотку до самого лиця, ніби хотів її понюхати чи помацати очима. «Августина». «Це дама, яку ми шукаємо», – вставив я. Він похитав головою туди-сюди і сказав: «Ми її знайдемо». «Та я знаю». Але не знали ні дед, ні я, сказав я.

Коли ми підкотили до готелю, уже стало темно. «Ти мусиш лишитися в машині», – сказав я героєві, бо власник готелю зразу пойме, що гість – американець. А батя казав, що вони деруть з іностранців із надбавкою. «Чому?» – спитав герой. Я пояснив йому чому. «Але ж як вони дізнаються, що я американець?» «Скажи йому, хай сидить у машині, – вставив дед, – а то вони вирахують із нього вдвое». «Та я от намагаюся йому втовкмачити це», – відповів я дедові. «Я хотів би вийти разом із вами, – знову вставив своїх п'ять копійок герой, – щоб оглянути це місце». «Це ше нашо?» – «Просто щоб побачити, що до чого і як воно все тут». – «А зроби це після того, як ми вселимося в номери». «Ні, я хотів би зробити це зараз», – ніяк не міг заспокоїтися герой, і якщо чесно, то мене це вже починало діставати. «Що за херню він увесь час поре?!» – вибухнув дед. «Та він хоче йти зі мною». – «Нафіга?!» – «Бо він американець». «Так мені можна увійти туди?» – знову вставив герой. Дед обернувся до нього й сказав: «Він дає бабки. Якщо він хоче платити більше, хай платить більше». Тоді я взяв його із собою, щоб він заплатив за два номери. Якщо ви хочете знати, нашо дві кімнати, то я поясню – одна для мене й для деда, а друга – для героя. Батя говорив, що так буде.

Як тільки ми зайшли до готелю, я сказав героєві, щоб він мовчав. «Помовч трохи», – попросив я його. «Чому?» – запитав він. «Ну, не говори», – повторив я йому вже пошепки. «Чому?» – знову спитав він. «Я проінструктую тебе пізніше. Тссс!» Але він усе допитувався, чого не може говорити і, як я зрозумів, власник готелю його почув. «Покажіть ваші документи», – сказав він. «Йому треба твої

документи», – переклав я героєві. «Навіщо?» – «Дайте їх мені». – «Навіщо це?» – «Якщо ми хочемо отримати кімнати, він має глянути твої документи». – «Я цього не розумію». – «А тут нема що розуміти». «Що у вас за проблеми? – спитав мене господар готелю. – У цю пору це єдиний готель, де ще є вільні кімнати. Чи ви збираєтеся спати на вулиці?»

Нарешті я переконав героя, і він дав власникові документи. Він ховав їх у спеціальній штучці собі на поясі. Пізніше він сказав, що ця штука називається «сідалищна сумка» й що в Америці ці сідалищниці вже не модні, а взяв він її тільки тому, що його путівник пише, що це треба мати, щоб документи були ближче до тіла. Я був переконаний на сто процентів, що господар готелю обрахував героя за спеціальним тарифом для іноземців. Я не просвіщав героя в цій проблемі, бо знав, що він буде допитуватися, доки з нього не здеруть у чотири рази більше, а не вдвічі, або нам узагалі доведеться спати в машині, як до того пристрастився мій дед.

Коли ми повернулися до машини, Семмі Дейвіс Младший-Младший гриз свій хвіст на задньому сидінні, а дед знову дрихнув. «Дед, – сказав я, смикаючи його за руку, – ми маємо номер». Мені довелося трохи поморочитися, щоб розбудити його. Коли він розкрив глаза то не поняв, де він. «Анна?» – спитав дед. «Не-а, дед, – сказав я, – то я, Саша». Він зразу понік і сховав від мене своє лице. «Ми маємо номер», – повторив я. «З ним усе гаразд?» – спитав герой. «Та він просто змучений». – «А до завтра йому стане краще?» – «Та мови нема!» Хоча, правду кажучи, дед не був схожий на себе. А може, якраз і був. Я не міг точно сказати, яким дед був у нормальній формі. Помню один жарт, який мені розповідав батя. Коли я був іше малим пацаном, то дед говорив, що я – це комбінація баті, мами, Брежнева й себе самого. Я постійно думав, що це прикольна історія, аж до цієї мінутки, коли в Луцьку ми спинилися перед готелем.

Я сказав героєві, що ліпше сумок у машині не лишати. В Україні в людей є така погана привичка брати чужі речі без спросу. Я читав, що НьюЙорк – це дуже небезпечне місто, але думаю, що в Україні кудись небезпечніше. Якщо хочете знати, хто вас береже від людей, які беруть чужі речі без спросу, то це, канешно, поліція. А якщо хочете знати, хто вас захищає від поліції, то це якраз люди, які беруть всьому без спросу. І дуже часто це одні й ті самі люди.

«Поімо», – сказав дед, порпаючись десь біля руля. «Ти голодний?» – спитав я в героя, який знову став сексуальним об'єктом для Семмі Дейвіса Младшого-Младшого. «Заберіть її від мене!» – просив він. «Ти голодний?» «Будь ласка!» –

повторив він. Я покликав псіну, а коли вона не послухалася, то ляпнув її по морді. Тоді вона кинулася на свою частину заднього сидіння, бо поняла, що по-дурному поводитися, і почала скавуліти. Чи було мені її шкода? «Я просто помираю від голоду», – сказав герой, відриваючи голову від колін. «Шо-шо?» – «Так, я голодний». – «Ага, значить ти голодний». – «Так». – «Супер. Наш шофер...» – «Ви можете називати його своїм дідом, це мене не зачіпає». – «А хто тебе чіпає?» – «Не зачіпає. Я сказав „не зачіпає“». – «Шо значить „зачіпати“?» – «Ну, іритувати». – «Шо таке іритувати?» – «Дратувати, засмучувати». – «А... так... засмучувати, я розумію». – «Тобто я хотів сказати, що ви можете називати його своїм дідом». Ми дуже захопилися розмовою. Коли я повернув голову до деда, то побачив, що він знову нирнув в екзаменацію фотки Августина. Між ним і фотокарткою чувтувалася така меланхолія, що мене в цьому світі щось більше за це вже не могло налякати. «Зараз будемо їсти», – сказав я. «Нормально», – відповів дед, який у цю мить тримав фотку дуже близько до лиця. Псіна настійливо скавуліла. «Я б хотів тільки зауважити...» – почав герой. «Шо-шо?» – «Вам варто дізнатися...» – «Так?» – «Я... як би це сказати?..» – «Шо-шо?» – «Я...» – «Ти дуже голодний, так?» – «Я вегетаріанець». – «Я не розумію!»

«Я не їм м'яса». – «А чого так?» – «Просто не їм». – «Як можна не їсти м'яса?!» – «Ну, просто не їм». «Він м'яса не їсть», – сповістив я дедові. «А певно, що їсть», – відповів дед. «Та будеш ти їсти м'ясо», – обернувся я до героя. «Ні, не буду!» «Ну, а чого?» – знову спитав я його. «Зрозумійте, я просто його не їм. Ніякого м'яса». – «Що, і свинину не?» – «Ні». – «Ніякого м'яса?» – «Ні». – «А біфштекс?» – «У жодному разі». – «А курку?» – «Ні». – «Так, може, яловичину?» – «О Боже! Ні! Ніякої телятини!» – «А ковбасу чи сардельку?» – «Ні, ковбасу також ні». Я переказав усе це дедові, і він глянув на мене тривожно. «Із ним щось не так?» – поцікавився дед. «Шо з тобою не так?» – спитав я в героя. «Нічого. Просто я так звик», – відповів той. «А може, гамбургер?» – «Ні». – «А язик?» «Що він там сказав, що з ним сталося?» – встряв дед. «Сказав, що просто так звик». – «А ковбасу він їсть?» – «Не-а». – «Не їсть ковбаси?!» – «Не, ні ковбаси, ні сардельок». – «Що, правда?!» – «Ну, він так сказав». – «Так, але ковбаса...» – «Я знаю». – «Ти справді зовсім не їж ковбаси?» – «Без ковбаси». «Він не їсть ковбаси», – знов обернувся я до деда. Дед заплющив очі й спробував скласти руки на животі, що йому не вдалося, бо мішав руль. Я прикинув, що дедові стало погано, бо герой не хотів їсти ковбаси. «Добре, тоді запитай у нього, що він їсть узагалі, щоб ми могли знайти підходящий ресторан». – «Та ти просто шмук!» – сказав я героєві. «Ви неправильно вживаєте це слово». «Правильно-правильно», – відповів я.

«То єсть, як він не їсть м'яса?!» – запитала офіціантка з таким виглядом, що дед аж схватився за голову. «Шо з ним?» – допитувалася вона. «З ким? З тим, хто

м'яса не їсть, хто за голову тримається чи з псіною, яка кусає собі хвоста?» – «З тим, що не їсть м'яса». – «Він просто так привик». Герой спитав, що вона хоче. «У них без м'яса нічо нема», – проінформірував я героя. «І що, він справді не їсть м'яса?» – опечалилась офіціантка. «Ага, він такий». – «А ковбасу?» «Ніякої ковбаси», – сказав до офіціантки дед, хитаючи головою справа наліво. «А може, з'їси трошки м'яса? – перепитав я героя. – Бо в них же без м'яса нічо нема». «А в них немає картоплі або чогось подібного?» – запитав він. «У вас бараболя є? – спитав я в офіціантки. – Чи шо-небудь подібне?» – «У нас бараболя тільки до м'яса». Я переклав її слова героєві. «А хіба я не можу замовити просто картоплю?» – «Шо?» «Можна нам дві або три порції картоплі без м'яса?» – запитав я в офіціантки. Тоді вона сказала, що піде й запитає в директора. «Спитай у нього, може, він буде їсти печінку», – сказав дед.

Офіціантка повернулася й оголосила: «Ну, що я вам скажу, ми можемо йому запропонувати подвійну порцію картоплі, але ми подаємо її на одній тарілці з м'ясом. Директор сказав, що тут ніяких переговорів бути не може. Він має його з'їсти». – «Подвійна картопля – нормально?» – спитав я в героя. «О, це було б просто супер!» Дед і я заказали по свинній одбивній, а ще одну заказали для Семмі Дейвіса Младшого-Младшого. Псіна якраз узялася опять до знакомства з ногою героя.

Коли принесли їсти, герой заставив мене забрати м'ясо з його тарелки. Сказав, що навіть не хоче до нього притрагуватися. Це вже доводило мене до білої гарячки. Хочете знати чого? Того що я почав розуміти, що він вважає наше їдло надто поганим для себе.

Я вибрав м'ясо з його тарелки, бо знав, що батя в такому разі наказав би мені це зделати, і я навіть нічого йому не сказав. «Скажи йому, що завтра ми рушимо дуже рано», – відіззався дед. «Рано?» – «Так ми зможемо довше шукати. Уночі шукати погано». «Завтра ми виїдемо дуже рано», – переклав я для героя. «Це добре», – відповів він, відсмикнувши свою ногу. Я просто страшенно здивувався, коли дед заявив, що виїдемо рано. Він ненавидів, якщо не міг довго перекимарити. Він узагалі ненавидів бути невиспаним. Так само він іше ненавидів Луцьк, машину, героя й мене на додачу. А якщо ми виїдемо рано, то він усього того матиме на цілий день більше. «Я хочу глянути на мапи», – сказав дед. Я попросив героя дати йому мапи для більш внімательної інспекції. Коли герой поліз по папери у свою сідалищну сумку, він знову смикнув ногою, що дуже уязвило Семмі Дейвіса Младшого-Младшого. Псіна начала товктися під столом, що на ньому аж задрожали тарелки. Одна героєва бараболя викотилася

на підлогу. Вона гепнула зі звуком «ПЛОМП» на підлогу, прокотилася якусь дистанцію й завмерла. Дед і я подивилися одне на одного. Я не знав, що робити. «Ну, торба», – сказав дед. Герой продовжував дивитися на картоплю на підлозі. То була дуже грязна підлога. І це була одна з двох картоплин героя. «Просто ужас, – сказав тихо дед і відіпхнув свою тарілку, – ужас». І він не ошибся.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примітки

1

Усі фактологічні дані подано за оригіналом. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

Купить: https://telnovel.me/ru/fo-r_dzhonatan/vs-o-yasno

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купить](#)